

Nagy Attila dr.
szds.

1943.08.01.
/1937.évf./

III.cső.ker. cső.tanzlj. okt.ti.

1943.08.01. 1913.09.24. 1940.07.01. 1937.

8 é börtön Siklósi fhgy. kivégzési ügyében
+ Zürich /Svájc/ ?

UZMÁNY

CSŐ-TI. KÉPZŐ TANF. HALLGATÓJA 1939-1940.
VII. CSŐ. KÉZ. SZÁLLÓTÁRSJÁMI GY. TANALOSÍT. OKT. TI.

Nagy Béla III. homoki
fhdgy.

cső.zlj. pság. Galánta al.ti.

1942.04.01. 1917.05.14. 1939.08.20. 1939.08-i

+ Szentés, 1993.02.12. rák

D.L. 1993. XLVI. 2.sz. 5.o.

NAGY BÉLA

1955. 11. 12. szentes

Fájdalommal értesítjük szeretteinket, barátainkat, ismerőseinket, hogy

Homoki - Nagy Béla
M. Kir. csendőr főhadnagy

életének 76. évében becsületes, tiszta lelkét visszaadta **TEREMTŐJÉNEK.**
Gyászoljuk, de nem felejtjük:

Dr. Homoki- Nagy Mária
özv. Tóth Béláné
özv. Dr. Cser Gyuláné, Judith
Vincze Pál és felesége, Éva
Ihász István és családja
Ihász Nándor és családja
Debreczeny Pál és családja,
valamint egykori katona társai,
barátai, tisztelői.

Temetéséről végakarata szerint intézkedünk.

Dr. Homoki- Nagy Mária
Debreczeny Pál

Nagy Emil dr. II.
fhdgy.

1941.11.01.
/1939.02.évf./

IV.cső.ker. Paksi szárnyk-h

1941.11.01. 1916.10.03. 1943.08.20. 1939.02-i

Gulag Lexikon 264.o. sorsa ismeretlen

Braham: II/36.o. Hatvany Alexandra bárónőt feleségül vette és rejtegette. Május 29-én feleségül vette. Ferenczy a bárónőt letartóztatta a századost bíróság elé állította.

Braham: II/36.o. Hatvany Alexandra bárónőt feleségül vette és rejtegette. Május 29-én feleségül vette. Ferenczy a bárónőt letartóztatta a századost bíróság elé állította.

EGY AFRIKAI A BALATONON

Egy szívvel két hazában

Egy embernek csupán egy élete van. Keveseknek adatik meg, hogy azt az egy életet két hazában éljék le. Két olyan egymástól homlokegyenesen eltérő országban, amelyeknek nemcsak domborzata, klímája, hanem kultúrája is gyökeresen különbözik egymástól.

BRÁZ JÁNOS

A balatonedericsi dr. Nagy Endre, sokéves szokásától eltérően, a mostani telet eddig nem Tanzániában — azaz nem otthon —, hanem itthon töltötte. De ennek megvan az oka. Miként annak, hogyan is lett afrikáner ez a szálfatermetű, fehér körszakállú, 80 éves úr...

Gazdatiszt családban született, egyházi iskolában tanult, s ott oltódott belé a vadászat iránti, életre szóló szerelem. „Ebben nagy szerepe volt az iskolabéli pajtásaimnak” — idézte fel azokat az éveket egy minapi tévé riportban. „Egyikük apja fővadász volt, sokat jártunk el rábsickodni” — mondta. Később jogot végzett, járt a Ludovikára, majd lovas rendőrtiszt lett Hatvanban. Csendőrtiszt rokonának invitálása, és a lovak szeretete emelte ebbe a nyeregbe. A háború után fővadászként is járta az erdőket a Balaton északnyugati részein. Az ötvenes évek elején azonban „megugrasztották”. Feleségével Németországba menekült az in-

ternálás elől. Onnét sodorta Afrikába az a lehetőség, hogy német múzeumok megbízásából különféle kis- és nagyvadak trófeáira vadászhatott. Akkortól érzi második hazájának Tanzániát, ahol sokat tett az állatállomány megóvásáért, gyarapításáért, az orvvadászat megszüntetéséért.

Amikor néhány éve visszahozta a szíve a Balaton mellé, nagy reményeket táplált. A család hajdani kúriáján, Balatonederics mellett, afrikai gyűjteményéből amolyan kis múzeumot hozott létre, de ajándékozott trófeákat a Magyar Nemzeti Múzeumnak is. Leghőbb álma azonban egy vadaskert és Afrika-szafári megteremtése lett volna. Korábbi beszélgetéseinken többször is ecsetelte, milyennek álmodta meg mindezeket. Elmondta, hogy a korábbi kormányzat is tárt karokkal fogadta tervét, millió forintokat ígértek támogatásként. Az ígéretek közül azonban semmi sem lett.

„A helybeli termelőszövetkezet, az erdőgazdaság se-

gített abban, hogy legalább egy másfél-két hektáros vadaskertet kialakítsak” — mutatott a kúria és a Keszthelyi-hegység vonulata közötti bekerített hegyoldalra. „A szafári, az afrikai képeket bemutató dioráma azonban még várát magára.”

Legutóbb 1993 első vasárnapján beszéltem vele. Most is arra panaszkodik, hogy változatlanul nem törődnek a megálmodott szafári kialakításával, a vadaskert bővítésével. S hogy miért tölti itthon a téli heteket? A kárpótlás miatt.

— A Veszprém megyei kárpótlási hivatalban hallottam, hogy több mint tíz hektárnyi területet visszaigényeltek. Talán a szafári kialakítására?

— Igen. A feleségem jogosult a kárpótlásra, de sajnos, nem kapta meg időben a jelvényeket, úgyhogy majdnem ellicíálták előlünk ezt a szép tájat. Hál' Istennek, megmaradt a terület. Azért nem mentem most el Tanzániába, hogy a feleségem mellett álljak, hogy én is itt lehessenek a január 29-i liciten. Remélem, most végre elgördül az akadály a balatoni Afrika-szafári elől.

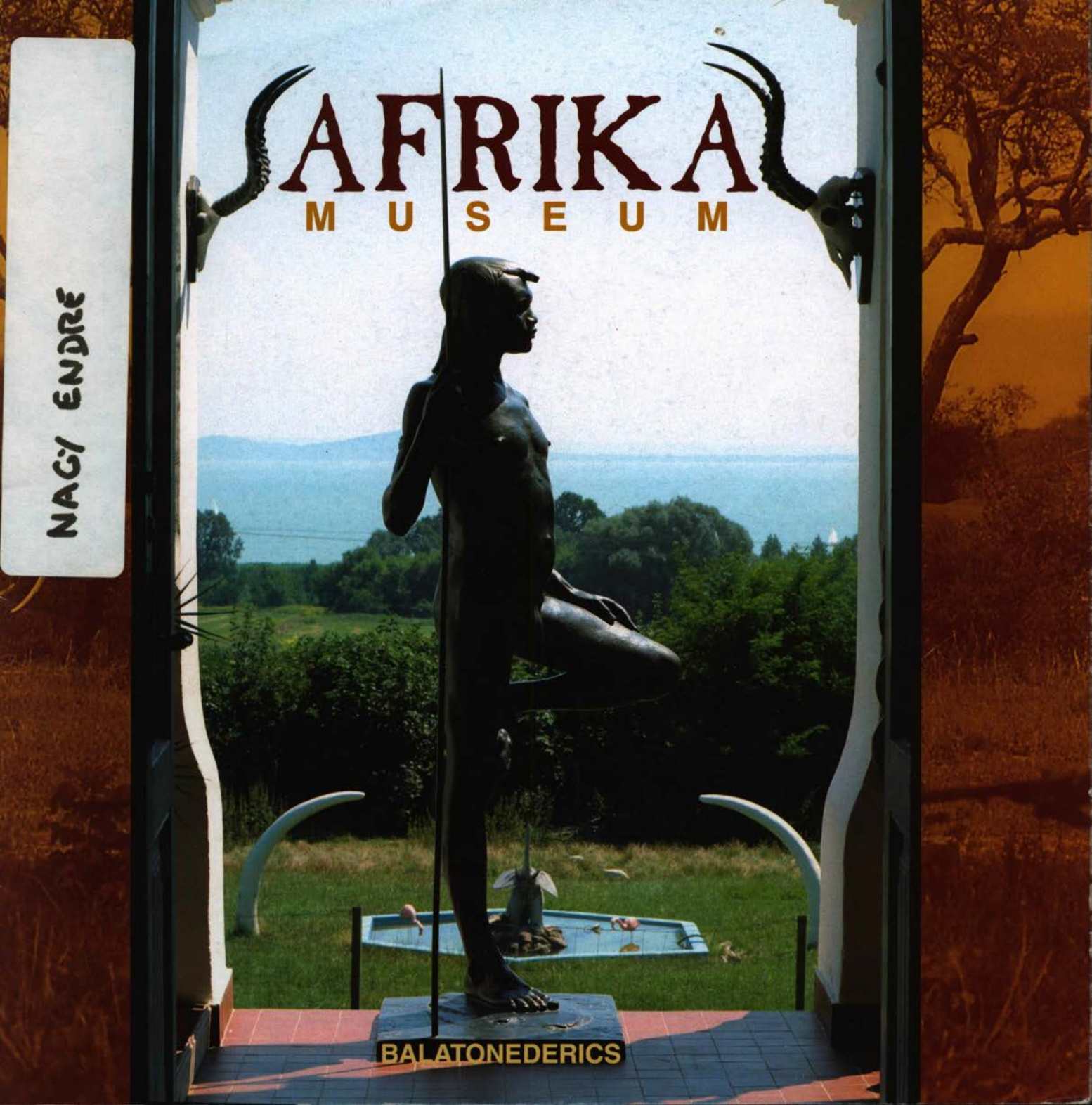

AFRIKA

M U S E U M

NAGY ENDRE

BALATONEDERICS

Verehrte Besucher!

*Sie möchten dieses kleine Stück Afrika
in ihr Herz schließen,
das wir hier am Plattensee
so liebevoll errichtet haben,
Erzählen Sie darüber anderen und kehren
Sie zu uns zurück!*

Dr. Vayplawelle

A Kormányvadászatok vezetője volt

Beszélgetés Nagy Endrével, a világhírű vadással

- Tölem rövid önéletrajzot kérni nagyon nehéz! - kezdi beszélgetésünk elején Nagy Endre, a híres magyar vadász balatonedericsi villájában, amelyet nyugodtan Afrika-múzeumnak is nevezhetnének. Apám gazdatiszt volt egy uradalomban; ma már nem is emlékszem, melyik uraságnál szolgált. Lakásába bekopogtak egy este, éppen anyámnak írta a szerelmes leveleket - akivel akkor még jegyben járt -, a levelem még most is ott vannak a vércseppek. Kérdezte: „Ki az?...” Az a valaki annyit mondott, hogy a segédtsízt urat keresi, üzenetet hozott. Fölhúzta a rolót, és eldőrdült a feje; a fél fejét elvitte a golyó! De rendbehozták; a legjobb szanatóriumba került. Bőrátültetéssel úgy el tudták tüntetni azt az üreget, hogy kötéssel továbbra is munkaképes maradt.

1913. november 12-én Ószönyben születtem. Ott kezdődött el nem éppen sima, göröngyökkel, keresztelékkel és örömmel teli életem.

- Szép gyermekkorra volt?

- Minden ok megvolt rá, hogy szörnyű gyerekkorom legyen. De én mindent megtettem, hogy szép legyen. Szüleim kétszer vagy háromszor is elváltak. Ez - nekünk - gyerekeknek rettenetes volt, hiszen a válóper is rajtunk keresztül ment. Apámban nem maradt nyomtalanul a lővés! Nagyon ideges, nehéz természetű ember volt. Anyám gyönyörű szép asszony, sokat szenvedett apám mellett. Kölcsönösen kínozták egymást, de legjobban - bennünket - gyerekeket.

- Hogy alakult a felnőtt élete?

- Nagyon szorgalmas, de buta diák voltam. Én voltam a Keszthelyi Gimnázium legrosszabb diákja. És első a diákok közül, aki megszerezte a doktori címet. Nekem szabadság kellett! Szabadság nélkül nem bírtam volna elviselni az iskola szigorát. Amint szabad lettem, a magam ura lettem; rettenetes szigorú úr voltam önmagamnak. Azt parancsoltam önmagamnak: „akkor pedig összel nem mehetsz szarvasbögésre, te rossz kölyök, ha le nem teszed ezt és ezt a szigorlatot”.

- Honnan ered a természet, a vadászat iránti szeretete?

volt csendőrtiszt is! Befogadtak, csak a párt nem nézte jó szemmel. Én úgy hívtam a gazdáimat: „tizek”. Itt arra a tíz miniszterre gondolok, aki a legvadabb Rákosi-korszakban uralkodott. Amikor a tizek megjelentek a szombat-vasárnap-i vadászon egy csendőrtiszt - és még nem is tudom kinek a kíséretében -, a vadászataikat pontosan azokkal a tradíciókkal (szerintük allűrökkel); épp oly pompával és kényvel rendeztem meg, ahogy megtanultam.

- Ezek szerint négy évig volt Rákosi vadászmeistere? Milyen embernek ismerte meg őt? Hiszen vadászat közben is más arcát mutatja az ember!

- Nemcsak Rákosit, hanem a tizeket is ez idő alatt ismertem meg. Éppen a Nimród vadászújságban írok most cikksorozatot erről „Feszíts meg, feszíts meg” címmel. A legtöbb emberben két lélek lakozik! Sose felejttem el; rengeteget szenvedtünk a németektől, isteni csoda, hogy életben maradtunk. Poklok poklát szenvedtük végig. És amikor a családommal kimenekültünk Németországba, olyan mérhetetlenül kedves fogadtatásban részesültünk. Én közismert vadászként kerültem ki, és napon-ta tiszser megkérdezték tőlem, mi a kívánságom, ha - mondjuk - német családnál voltunk uzsonnára. Feleségemmel csak néztünk egymásra! Hát ezek voltak azok, akik a családunk nagy részét kiirtották?

- Ezzel azt akarja mondani, hogy Rákosiiban és a tizekben is két lélek lakozott?

- Igen.

- Ki volt közülük a legjobb vadász?

- Rajk László. Ő már Spanyolországban is elkezdte a vadászatot. A legszenvedélyesebben Horváth Márton vadászott. Furcsa, hogy ő mint irodalmi érdeklődésű ember kezdeményezte a vadászatot. Tulajdonképpen ő fedezett fel engem.

- Hogy fejeződött be ez a szépnek hangzó időszak? Mert - úgy tudom - „jött utána a feketeleves”!

- A fenséges párt megszokta ezt az allűr, mert úgy lettek nevelve, hogy vadászatot csak a grófok, az ellenség csinálja. Nem tudták elviselni, hogy minden vasárnap a „tizek” megjelentek egy volt csendőrtiszt társaságában. Egy báró vejeivel rendeztetik itt is. amott is

- Hogy sikerült mégis megmenekülnie?

- Láncokra verve, hajnali ötkor elővezettek a tárgyalásra. Bíró volt csak, mellette nem ült senki. Egy vagy két fegyőr volt csak ott. „Maga Nagy Endre?” „Igen” - mondom. „Ide nézzen, Nagy Endre; itt egy cédula a kezemben, amire az van fölírva, hogy magát azonnali hatállyal bocsássam. szabadon. Amennyiben ez nem történik meg, úgy megnézhetem magamat. Egyet mondom magának: ez még nem fordult elő a magyar jog történetében, hogy egy független bíró, aki reggel ötkor veszi magának a fáradságot, hogy magát halálra ítélje. Ehhez nem találok szavakat! Azt is megmondom magának, ha nem ismerném az ügy hátterét, akkor most rögtön lemondanék az állásomról. És visszavonulnék! Mivel ismerem az ügy hátterét, szívből örülök; gratulálok.”

- Ebben az időben mi lett a Hatvany-vagyonnal?

- Ekkorra már mindent államosítottak! Behurcolkodtunk a budapesti lakásunkra. Gyakorlatilag mindenünktől megfosztottak.

- Mikor döntöttek a végleges távozásról?

- Czöbel Béla - a híres festő - apósom legjobb barátja volt. A legnehe-

gyon jóban voltam. De sok érdekes beszédnek voltam fültanúja, amikor mások utaztak. Véletlenül mögöttem beszélgetett Horváth a feleségével arról, hogy az Állatkertben egy Lévai (vagy Lendvai) nevű szuszer volt az igazgató. Horváthné pedig a Városi Tanácsnál volt valami „nagykutya”. Egyébként nagyon szimpatikus asszony volt. Arról beszéltek, az Állatkertbe kellene egy szakember az igazgató mellé. Úgy látszik, az asszony hatáskörébe tartozott az Állatkert. Ezt hallván én egészen frechül hátraszóltam: „Hát, Kittenberg Kálmán!...” „Hogy mondja Bandi? Ismétlje meg a nevet!” - mondja az asszony. „Hát, Kittenberg” - mondom. „Ki az a Kittenberg?” Gondoltam, most nem mondok semmit, majd holnap megtudja. Berohantam másnap az irodájába. Van Kittenberg Kálmánnak az a gyönyörű könyve: „Vadászati gyűjtőúton Kelet-Afrikában”. Büszkén vittem be Horváth Márton feleségéhez. Kálmán bácsi másnap már az Állatkertben dolgozhatott.

- Hány éves volt ekkor Kittenberg Kálmán? Milyen ember volt?

- Ötven és hatvan között. Nagyon szerették őt; minden nap bejárt az Állatkertbe. Nagyon mulatságos volt a háztárságjával. Nagyon szerette a szép nőket!

- Mikor sikerült először kijutnia Afrikába?

- A Roland World - angol vadászati világceg - vadászatokat adott el; ők képviselték Angliát a világiállításán. Segítségükkel három hónapot töltöttem Egyiptom állam vendégeként. Mindjárt meg is állapodtunk, hogy a Roland World Afrikában lévő pozícióiban kapok állást. Tehát megvolt a „belépőjegyem”. De 1954-ben sok megbízást kaptam a németországi természet-tudományi múzeumoktól is. Így elkezdhettem dolgozni, pontosan úgy mint Kálmán bácsi. Ezt a munkát csinálhattam tíz évig. Először kibéreltem Afrikában egy lakást - vályogkunyhót; odahoztattam a feleségemet és a gyerekeimet. Én pedig fűkunyhóban laktam. Tehát kihoztattam Afrikába a pereputtvomat. Évekig éltem kint a családommal. Évekig éltem kint a csalá-

csen látható egy része is így került haza.

- Afrikából hazajárogattam Magyarországra. Egy alkalommal meglátogattam Scherpinget, és azt mondtam neki: „Kötelességem felhívni a figyelmét arra, elmúlt tíz esztendő, és én már két világiállítást végigcsináltam. Csináljunk már valamit! „Mi németek már kétszer csináltunk, csinálja már egyszer más is. Meg van is erre jelentkező: a dánok.” Erre én: „Micsoda? A dánok? Hát hogy képzeled? A dánok nagyon derék emberek, de a világiállításhoz nincsenek meg a feltételeik!” „De hát kik csinálják akkor?” Erre én: „Hát a magyarok!...” Ekkor rám nézett, mintha én valami furcsa dolgot mondanék: „A magyaroknak van erre hátterük; óriási szakembélyzetük van” - folytattam. És ekkor elkezdtem a saját országomat dicsérni. „És vállalják ezt a magyarok?” - szegezte nekem a kérdést. „Bizza csak rám!” - feleltem.

Néhány hónap múlva összetalálkoztam az akkori földművelésügyi miniszterhelyettesével, a magyar vadászat akkori főkorifeusával - Földes Lászlóval; éppen én vezettem a vadászatot. Megemlítettem neki az elképzelést. Szafarizva született meg az 1972-ben Magyarországon megrendezett Vadászati Világiállítás. Gyűjteményem egy részét összepakoltam és hazakuldtam. Legnagyobb része itthon is maradt. Az itt látható darabok nagy része szerepelt a világiállításán. Például ezeket a nagy szobrokat erre az alkalomra csináltattam. Ami nem az én tulajdonom volt, azt a világiállítás után vissza kellett küldenem Tanzániába. Vásároltam a tanzánoktól több mindent; így az enyém került a Mezőgazdasági Múzeumba. Például az agyarak itt maradtak.

- Hogy született az ötlet, hogy a hazakerült gyűjteményét állandó kiállítás keretében bárki megtekinthesse?

- Az természetes volt, ahol megtelepedek, ott lesznek a tróféáim. Szép élet után az öregségemet, a tróféáim között akartam tölteni, de úgy, hogy közben vadászhatok. Ezt az álmat valósítottam meg itt. Persze, nincs itt minden, mert nem akartam lekopasztni afrikai otthonomat. Ott is sok minden van! De hát ide már többet nem is tudnék föltenni, mert az már izléstelen lenne. Itt már minden be van lakva!

- Bizonyára gyűjteményében van ked-

Az anyám Keszthelyen lakván minden reggel képes volt velem reggel négykor szarvasbőgésre kísértélai Keszthelyről a környék erdejébe. Mindig azt szoktam mondani: „ha semmit nem örököltem az anyámtól (mert nem is örököltem tőle), de nincs olyan vagyoni, ami olyan szép örökség, mint ez a mérhetetlen idealizmus, a szép szerete, megbecsülése, amit tőle örököltem. Ezt aztán kifejesztettem a művészet világában is, mert „kaptam” egy apóst – Hatvany báró személyében –, aki életében ugyancsak a szépet kereste. És ott – a Hatvany családban – megtanultam a művészet szépségét élvezni. Ők a kultúra „Olümposzán” éltek, mind a hatvani kastélyukban, mind pedig a budapesti lakásukban. Ezért tudtam az életemet oly széppé tenni, amilyen lett!

– *Kalandos életútja közismert!...*
– Mindenbe belekeveredtem a saját bölcsőm és feleségem bölcsőjén keresztül. Minden rossz, ami lehetett azokban az időkben, átéltem. Rosszabb nem lehetett egy korszak mint amikor valaki csak csendőrtiszt lehetett; az körülbelül azt jelentette mint a németeknél a háború után SS-nek lenni. Sőt még annál is rosszabb! A nyilasok alatt rosszabb nem lehetett mint zsidó feleséggel birni. Hajszálon múltott, hogy rá nem ment az életünk. Tehát mindenből „ki-fogtam a javát”. És volt olyan időszak, amikor rosszabb nem lehetett, mint egy idevalósi dzsentri gyerekének lenni. Ez ellen nem lázongtam, mert pontosan tudtam, olyan korban születtem amikor ennek az osztálynak mindent felrónak bűnéül. De hát hol van olyan osztály, amelynek nincs bűne?...

– *Mikor kényszerült külföldre távozni?*
– 1948 és 1951 között a magyar kormányfő vadász mestere voltam.

– *Őn, a dzsentri? A Hatvany báró veje? A csendőrtiszt?*

– Na, hát erről van szó!... – huncutul elneveti magát az amúgy is mindig élces humoráról híres vadász. – Nemesak hogy a dzsentri, a báró veje, hanem a

a főúri vadászokat! Jött a kormánydász-területek megszervezése; Gemenc, Gödöllő, Hatvan legszebb helyei.

– *Ki vetett véget a hazai vadászkarrierjének?*

– Vörös posztó lettem a párt szemében. Tekintettel arra, hogy nem tudtak velem semmit sem csinálni – ugyanis rögtön mellém álltak a legfelső helyről.

– *Egy szép napon elhurcoltak! Gyöngyös mellett nyaraltam – a gyöngyösi vadászházban; még most is megvan, nagyon szép vadászház (Gyöngyös-Nyirjes, ez a rész Galyatető és Gyöngyös között van; nagyon szép vadászterület). Kormányterületen én sohasem vadásztam. Egyik délután értem jött a gyöngyösi ávótól két nyurga legény, és elhurcoltak. Puskáimat összeszedték, eldugtak Gyöngyösön egy pincében azzal, hogy majd statárium elé állítanak. De még mielőtt az „elvtársak” értem jönnének, még mielőtt megtudták, hol vagyok, már föl is akasztottak!... Igen ám, akkor is mellém állt a Jóisten. Nagy átkozódások mellett bedobtak egy börtön pincéjébe. Az egyik ávos visszamaradt – a legjobban ő átkozódott –; szép ember volt. Becsapta maga mögött az ajtót, rám nézett, és azt mondta: „Százados úr, a kutya úristenit, hát nem ismer meg?” „Nem én” – mondtam. „Én vagyok a Juhász, a Festetich hercegnél voltam komornyik. Nem emlékszik rám? Mindig odajárt a Viktorhoz, az akkori fővadász fiával (aki osztálytársam volt). Mindig ott lógott a kastélyban; a lovakat nézték, a trófeákat bírálták”. Erre azt válaszoltam: „Kedves Juhász! Igaz, nem ismerem meg magát, de hát akkor jól van!” Erre ő: „Doktor úr! Nagy baj van! Magát föl akarják akasztani! Ha megtudják az elvtársak, már csak a temetésére tudnak elmenni! Ki van ez ám rendkívül ravasz módon találva.” Gondolkodtam, és megkértem, tegyen nekem szívesseget; értesitse Horváth Mártont; hívja föl az általam megadott telefonszámom. Közölje vele, hol vagyok.*

zebb időkben is ő úgy közeledett Párizs és Budapest között, mint ahogy én itthon két falu között. Ő hozta mindig apósomtól a híreket. Apósom megindította egy láncolatot szöktetésünkre. 1951. május 28-án távoztunk külföldre.

– *Hogy alakult életük ezután?*

– Ausztriában éltünk Seefeldben, a rokonainknál; hozzájuk mentünk (ez Tirolban van). Feleségem ott maradt, én meg elmentem Göttingenbe; beiratkoztam az Erdészeti Főiskolára, ahol tanulmányokat folytattam. Ekkor belekerültem a német vadászat „bűvkörébe”! Nagyon hamar vezető szerephez jutottam; vadászati-világkiállítás kezdtem rendeztem. Kivezényeltek tizedmagammal – amikor még egyetemista voltam – a vadászati kiállításra, ahol barátságot kötöttem külföldiekkel. Nagyon rövid időn belül vezetője lettem, a „trófeahall”-nak. Megszerveztem magamnak egy afrikai utazást. Most már Kittenberg nagybátyám nyomdokain „kibattyogtam” Afrikába.

– *Elnézést a kérdésért! De hogy rokona önnek Kittenberg Kálmán?*

– Úgy rokon, hogy az én első unokatestvéreim a Kittenbergék. Katonának hívták őket, csak a Kálmán bácsi nem magyarosította a nevét.

– *Ezek szerint a Kittenberg Kálmánnal való rokonság is befolyásolta természet szerzetét, a vadászat iránti kíváncsiságát!...*

– Hát persze! De ehhez még az is hozzájárult, hogy apám mint gazdasági felügyelő néhány esztendő Nagymaroson töltött, ahol Kittenbergék laktak. Én és az öcsém itt nagyon boldogok voltunk; s ez a környezet hatott rám. Innen ered a vadászattal való kapcsolatom. Amikor a vadászathoz kerültem, Kálmán bácsit – hát miért ne mondjam el, mert így volt – betettem az Állatkert-be igazgatónak. Ez úgy történt, Horváth Mártonnal egyszer vadászatról jöttünk haza. Én mindig elől ültem a sofőr mellett. A sofőr és a hátul ülők között volt egy sötét függöny, ami általában el volt húzva. Ezúttal nem volt elhúzva, mert Horváth Mártonnal na-

dommal.

– *A főúri kényelem után a nomád körülményeket hogy viselte el felesége, gyerekei?*

– Az én családdal mindent meg lehetett csinálni! Mindenki rajongója volt a természetnek! Szegény kis feleségem persze egészen más világban – művészvilágban – élt. De annak teljesei mindegy volt; számára csak az volt a lényeg, hogy velem és a gyerekeivel lehessen. Mindent nagyszerűen végigcsinált! Segítségemre volt, ugyanis per-fektül beszélt angolul, franciául, németül. Ő végezte a levelezéseimet. Múzeumok számára állatokat preparáltunk; a bolhától az elefántig mindent kellett gyűjteni.

– *Méddig tartott ez az afrikai gyűjtőmunka? Úgy hallottam, a mai napig is megvan Tanzániában a gyűjtőbázisuk...*

– Igen. Mindmáig megvan. Az apósom közben meghalt, így feleségem örökölt. Akkor vettünk magunknak egy szép birtokot a Nehru lábánál – a Kilimandzsáró közelében – ahol örökösen szeptemberi-októberi ősz van, természet vaddal és a természet minden csodájával.

– *Köztudott az is, hogy a magyar vadászattal, a hazai vadászokkal nem szakadt meg a kapcsolata!...*

– Annyira nem szakadt meg, hogy százon fölül van azoknak a magyaroknak száma, akik ott meglátogattak, és nálam töltöttek nem egy évet. Ma már erre a kérdésre csak úgy lehet válaszolni: nem arról beszélünk, ki volt a Nagynál, hanem, ki nem volt a Nagynál. Magyarországon kétféle vadász van; aki volt és aki lesz a Nagynál!

– *Hogy jött létre ez a balatonedericsi gyűjtemény?*

– Én mindent és örökösen gyűjtöttem, Semmiféle közöm nincs a bélyegekhez, de gyűjtöm a bélyegeket is szenvedélyesen. Van egy kedves barátom – Nemeskéri Kiss Miklós – aki Párizsban él; magas beosztásban van jelenleg, a volt királyi fővadász fia. An-

vené lárgy, trofea is!...

– Akármelyiket is ellopják, a szívem szakadna meg!

– *A ház, amelyben él itt Balatonedericsen nemcsak múzeum, de közvetlen környezete élő rezervátum...*

– Hát, itt becsaptam magamat! Ahhoz, hogy az élet szép legyen, kell egy kis fantázia is. Én nem tudok bivaly nélküli élni; azok között éltem. Ezek a vízbivalyok nagyon hasonlítanak az afrikaiakra; így amikor reggel kitekintek az ablakon, ott van előttem egy bivaly, úgy érzem, mintha Afrikában volnék. A háttér is tökéletesen olyan mintha Afrikában volnék! Sohasem csináltam volna itt vadaskertet, ha a háttér nem emlékeztetne Afrikára. Ha fenyőfák lennének itt, vagy havasok, ezt nem csináltam volna. Annyira „afrikai” vagyok, hogy ez már szinte fáj.

– *Magyar létére hogy szeretett bele Afrikába?*

– Nagyon sok hasonlatosság van. Amíg én Németországban voltam, rettetesen szenvedtem a honvágytól. Afrikában egy pillanatig se!... Rengeteg közös vonást találok; még a politikai berendezkedésében is. Ott is éppen olyan mondvasinált szocializmus van, amit elneveztek afrikai szocializmusnak, éppen olyan szocializmust alakítottak ki, amit itt nálunk. Sőt, a miénk még inkább mondvasináltabb volt. Szeretem az afrikai embereket; velük dolgoztam.

– *Milyennek itéli meg a honi vadászat helyzetét?*

– Amióta élek, a magyar vadászat nagy kérdőjel volt a számomra. És ebből a kérdőjelből nagyon szép felkiáltójel lett! Nekünk van a legszebb vadászterületünk, a leggazdagabb vadállományunk.

– *Milyennek találja a hazai vadászok szakértelmét? Van-e utánpótlás?*

– Azt hiszem van, mert mi vadásznap vagyunk.

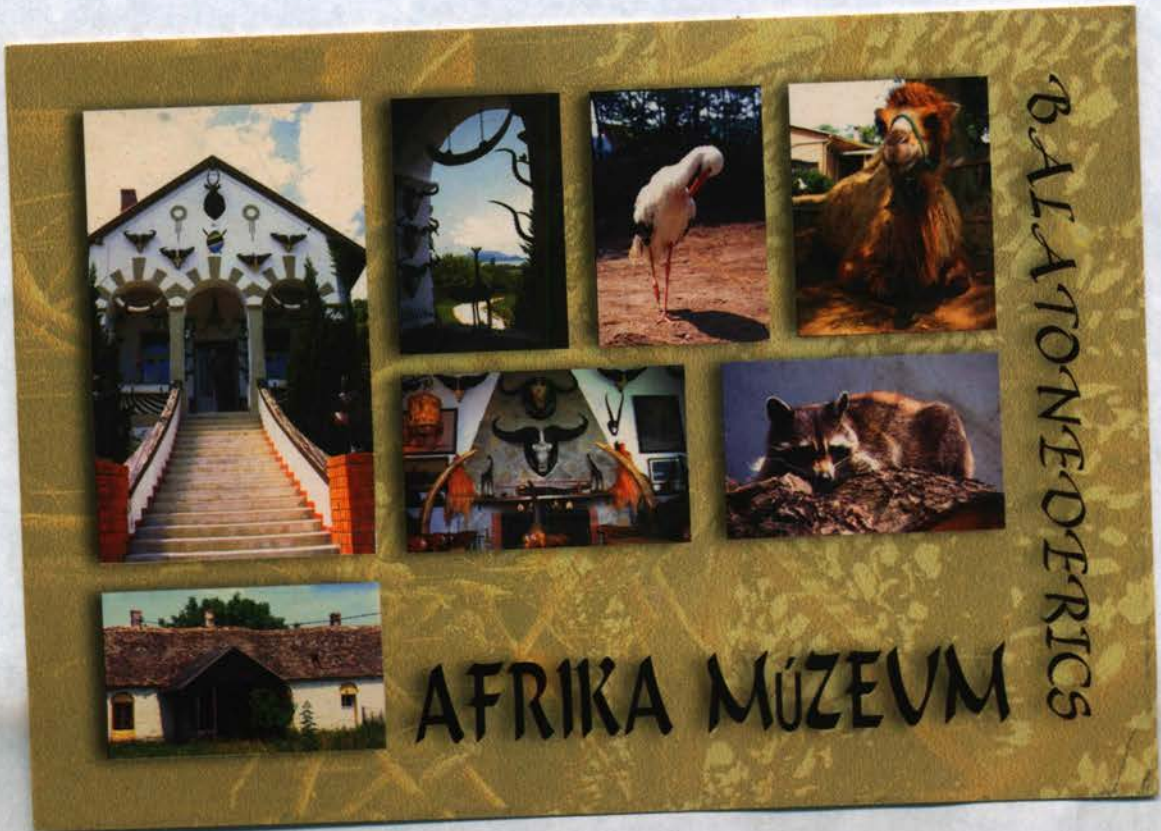
Sári Katalin

Afrika Múzeum

Állatkert - Zoo

BALATONFÉLÉRSICS

AFRIKA MÚZEUM

Egy Afrika-vadász története

Szeretem az izgalmas élettörténeteket. Nemcsak azért, mert szereplőiből már salak nélkül csöpög a bölcsesség. Egyszerűen ámulatba ejt, hogy a Sors kifürkészhetetlen, Isteni elrendelése hogyan vezeti az embereket az Élet Könyvében megírt küldetésük útján kítűzött céljuk felé. Nemrégiben egy olyan Afrika-vadászsal találkozhattam, akit a különös véletlenek láncszemként egymásba kapcsolódó sorozata irányított Tanzániába, majd onnan újra vissza az ősi edercsi birtokra.

Rákosi és az elvarázsoltt fácánkakas

NEMESI ÖRÖKSÉG

Dr. Nagy Endre, aki a balatonedericsi afrikai vadászotthont és szafari parkot megálmodta és létrehozta, ma nyolcvanévesen emlékszik vissza az elődökre, akik valószínű, hogy már a honfoglaló magyarok között is ott lovagoltak. Később a török és tatár dúlások elől menekültek fel a nemesviti hegyekbe.

– A vadászat szeretetét anyai nagyapámtól, Egyházasberzsényi Nagy Jánostól örököltem, aki minden más szenvedélyével együtt igazi magyar volt. Tipikus nemesi betegségben szenvedett, megszállott kártyás hírében állt. Már öt éves koromban magával vitt az edercsi erdőbe, így nagyon korán az életem meghatározó része lett ez az ősi ösztön, amit még kiegészített a Kittenberger Kálmánnal való rokonságom is. A vadászat iránti mérhetetlen rajongásom vezetett oda, hogy élethivatásomnak a csendőrtisztséget választottam. Mindezt azért, hogy legálisan üldözhessem a vadászokat!

TILTOTT HÁZASSÁG

A negyvenes évek elején történt. Akkoriban már jogi végzettségénél fogva közigazgatási gyakornokként dolgoztam, és a család többi tagjával együtt a megyénél szolgált.

– A Magyar Királyi Csendőrségnél felvételt hirdettek, korlátozott számban. Mindössze húsz hely volt. Szigorú követelményeket állítottak, feltétel volt a rangelsőség, önkéntesiskolai végzettség, és a jogi doktorátus. Két év múlva századosként kerültem ki az iskolából és Gödöllőre helyeztek a kormányzó mellé. Aztán egy különös véletlen folytán Hatvanba irányítottak. Mivel a tisztképzőn hárman voltunk Nagyok, tévedésből küldtek engem oda. Ma már tudom, ez arra volt jó, hogy megismerjem a leendő feleségemet, *Hatvany bárónőt*. A házasságunkkal mentetem meg az életét, ugyanis zsidó származása miatt deportálni akarták. Akkor az a frigy tiltott volt és vértetőzésnek számított. A csendőrség egyes köreiből nagy tiltakozást váltott ki. Ezért elfogtak, lefokoztak és börtönbe zártak. Mikor Horthy megtudta, mi történt, magához hivatott és alaposan „megdícsért”.

RÁKOSI FŐVADÁSZÁ

A szerencsés szabadulás után a nyilas áskálódásoktól tartva, kénytelenek voltak visszavonultan élni. Az edercsi házból nézték a szigligeti medencébe felvonuló katonákat. Nehéz volt eldönteni, hogy németek vagy oroszok, ezért gyakran bujkálásra kényszerültek. Egyszer aztán géppuskás egyenruhások toppantak eléjük az erdei ösvényen.

– Még akkor sem tudtuk, hogy kikkel állunk szemben. Mikor kiderült, hogy oroszok, nagyon megörültünk. Ők nem értették ezt és annyira meglepődtek, hogy elküldtek minket a plébánoshoz. Hogy miért pont oda? Ezt nem tudom. Az volt az első nyugodt éjszakánk, amikor nem kellett attól tartanunk, hogy elhurcolnak.

– A Rákosi időkben nem zaklatták a csendőr múltja miatt?

– A kormány összes tagja a komám volt, hiszen valamikor együtt ültünk a börtönben. *Rajk* azt mondta nekem: „Te leszel Budapest lovasrendőrségének a parancsnoka.” Én azt kértem, hogy inkább Hatvanba kerülhessek vadászati felügyelőnek. Jelentős birtokaink voltak még ott. Borzasztó állapotok uralkodtak. A pincében halott orosz katonák úsztak a borban... A vadásztársaság részére kellett kijelölnöm egy területet. Érdekes és szép életem volt. Minden szombaton jelentkezni kellett a Parlamentben. Mikor megláttak, mindenki felugrott a székeről és azt kiabálták: „Itt a Nagy Bandi! Hová megyünk?” *Rákosi* humoros ember és kiváló vadász volt. Állandóan a múltam miatt ugratott. Egyszer elhibázott egy fácánt és kakas helyett tyúkot lőtt. Abban az időben azt nem volt szabad. Rám nézett és így szólt: „Látja, látja Nagy. Mindig mondtam, hogy maga minden porcikájában reakciós. Mikor megcéloztam ezt a fácánt, akkor még kakas volt, mire leesett, tyúk lett. Még ezt is képes volt elvarázsolni!”

Természetesen a párt nem tudta lenyelni, hogy Rákosi fővadásza egy volt csendőrtiszt. Egy házkutatás során több engedély nélküli fegyvert találtak nálam, amiket ők rejtettek el. Statáriális bíróság elé állítottak és halálos ítélet várt rám. Hajnali öt órára volt kítűzve a kivégzés...

/Folytatjuk/

Lejegyezte: S. T.

Egy el nem mondott rendhagyó requiem az edericsei temetőben!

Tisztelt Ünneplő Közönség, Hölgyeim és Uraim,
Kedves Barátaim!

Dr. Nagy Endre, a nagy magyar vadász és zoológus temetésén én is ott voltam a gyászolók között és amíg a könnyeimmel küszködtem, ezeket mondtam magamban:

Nem tudom van-e jogom perbeszállni a Végtelennel, hogy elvette tőlünk Bandi Bácsit, csak azt tudom, egy végtelenül jó embert, igaz magyart és vadászt temetünk most - aki helyére nem lép többé senki!

Hogy ki volt Dr. Nagy Endre - mindenki Bandi Bácsija - az ittlé-
vőknek, akik ismerték, vagy csak hallottak róla, nem kell külön
magyarázat!

Arról sem, hogy mit tett, hiszen beszél helyette az Afrika-muzeum
otthona Balatonedericsen.

Idevarázsoltá Afrikát gyerekkorának egykori tündérvilágába, a "Si-
pos-torok" aljába, a Balaton partjára.

Ide hozott mindent, ami szép, ami jó, ami nemes, ami érdemes!

És itthagyt bennünket, elment dr. Nagy Endre, a magyar vadász-
társadalom kiemelkedő alakja, talán utolsó példaképe.

Igen! - példakép volt Ő, a Természet, a Vad, és nem utolsósorban
a Haza szeretetében és alázatos szolgálatában!

Vallom, hogy nincs szomorubb temetés az erdész-vadász temetésénél!

Amikor a szabad természet fiát szűk sirba zárják, ahova le nem ér
az erdők zugása, a szarvasbögés orgonálása, vadgalamb bugása, meg
az őszi tücsök zene ...

Ez a kifejezés, hogy a szabad természet, erdők-mezők fiát temet-
tük el, az Ő esetében még szivszoritóbb, hiszen Afrika hatalmas
mérhetetlen szavannáit, a Serengeti végtelenjét, a Meru és a Kili-
mandzsáró előtti térségeket kóborolta be.

Én a barátja voltam! Büszke vagyok rá, hogy a barátjának fogadott!
Minden érdek nélkül lettem azzá ennek előtte jó 25 éve, amikor a
Vadászati Világkiállításon ismerkedtünk össze.

Én nem jártam nála Afrikában!

Nekem a Meru tövében lévő tanyája egy álmokép volt és maradt is,
ahova megvallom őszintén, soha nem is kíváncsi voltam!

Én soha nem vágyódtam el innen, erről a vidékről, habár ez a haza
sokszor volt hozzám mostoha, mégis megfogott és nem engedett el!

Itt, edericsei vadászotthonában, a pattogó kandallótűz mellett, egy
kényelmes fotelban elhelyezkedve hallgattam kedves, halkszavú el-
beszéléseit.

A falakról köröskörül rám-meredező kafferbivalyokgnuk, antikopok
trófeái elénvarázsolták Afrika titokzatos világát.

Ilyenkor, szinte szertartásosan gyujtottunk rá egy szivarra, és
elkortyolgattunk egy-egy pohárka konyakot.

Mint mondotta, Afrikában minden délután hat órakor ez hagyomány
az ott élő fehér vadászok között.

Hát itt, az edericsei környezetben, de afrikai trófeák alatt szivtuk mi is a bűdösebbnél bűdösebb kubai szivarunkat, közben meg a egy-egy nyelet konyakkal öblítettük le a keserű szájjunkat.

Egyszer bevallotta, hogy Ő tulajdonképpen utálja a szivart, a konyakot meg csak azért issza, mert a szivartól kevereg a gyomra!

A 80-as évek közepétől novemberekben szoktam felkeresni, amikor már csitult a látogatók száma és megtudtam, hogy készül vissza Tanganyikába.

Valahányszor elment, szinte mentegetődzve mondta: a tél elől megyek el, félek a hidegtől meg az influenziatól!

De a szalonkakkal együtt újra itt vagyok! - és a szeptemberi szarvasbögés kárpótolja nekem az itthagytott téli világot, a havas tájat, a dermedt Balatont, a hóban törtető disznók izgalmas látványát - amikről telente lemaradok!

Van Neked fogalmad arról, hogy milyen gazdag ember vagyok? - kérdezte tőlem egy késő novemberi napon, amikor eljöttem Hozzá bucsuzkodni.

Elkerekedett szemeim láttán meg sem várta a válaszomat, Ő válaszolt a kérdésére:

Igen! - gazdag vagyok, mert nekem a Sors két hazát adott

Igaz, hogy az egyikből el kellett menekülnöm, viszont a másik meg befogadott.

Igy aztán Edericsen itthon, Tanganyikában meg otthon vagyok!

De, amikor itt vagyok, gondolataim a Merunál járnak, ha meg Arussában vagyok, - magyarul álmodom!

Mig ezeket mondta ott a ~~szalon~~ kandallótűz mellett, széttárt karjait a kerevet támláján pihentetve, mintha csak a két Hazáját akarná magához ölelni.

Huncutul mosolygó szeméből néhány könnycsepp gördült végig az arcán, le a szakállára.

De nekem is fojtogatta valami a torkomat és nem szégyeltem, hogy a könnyem végigfolyik a képeimen, az őszbevegyült szakállamon.

Ezek jutottak eszembe ott az edericsei temető kertben megásott sírjának csontkeményre száradt rögeinél, 1994. július 27-én.

Tompán hullottak a rögök az urnájára, mert felfogták azok a virágcsokrok, amiket Ederics és Vita egyszerű emberei szeretetük és tiszteletük jeléül dobtak rá!

Bucsuztam Tőled én is! - akkor!

Pihenj hát Isten békéjében, drága jó Bandi Bátyám!

Nyugtasson az a tudat, hogy Hazád drága földje borul Rád féltőn és simogatón.

Aludj hát nagy álmok álmodója, hiszen csak a tested porlad itt!

Emléked, szellemed tovább él a Meru tövében és a Sipos-torok alatt, idáig integetnek a szigligeti vár mohos bástyái, a Királyné Szoknyája, a Rókarántó, és távolról a gulácsi hegy cukorsüvege.

Bizom benne, hogy az Örök Vadászmezőkön egyszer cserkelés közben összetalálkozunk!

... az a drága mesélő!

Akkor tovább mesélem Neked a vidám történeteimet erdőkről, mezőkről, vadról, furfangos atyafiakról, és szinte látom már, hogy cinkosan kéklő szemeidben a régi fények hunyorognak újra.

+

Ezek jutottak eszembe ott az edericsei temető kertben egy évvel ennekelőtte a temetése napján.

Igazságérzetem azt is megköveteli tőlem, hogy tisztelegjek Dn. Nagy Endre emléke előtt úgy is, mint csendőrszázados, úgy is, mint Ember előtt - aki vállalta a Hatvany báró-lány zsidó származását akkor - és ebből nem kovácsolt magának előnyöket azokban az években sem, amikor érdemeiket tudott volna csíholni belőle!

Majd az alig járnitudo kislányával, vajudás előtt álló feleséggel nekiment a határnak, a bizonytalanságnak, mert úgy érezte: itt minden elveszett!

Elmenekült egy gonosz rendszer üldözött embereként, akihez később - amikor már elismert személyisége volt Afrikának - zarándokoltak a potyalesők garmadája!

Ő beszélt ezekről nekem őszi estéken halk, kissé szomorkás hangon.

Erről is kellett szólnom, még ha sértő is néhányakra!

Bendi bácsi emléke követeli meg ezt tőlem!

+

Kérésem az itt maradottakhoz:

Legyen sirján és ezen az emlékoszlopon mindig néhány szál virág, cser- vagy fenyőtörlet az edericsei erdőkből, amely Afrika vadászmezőiről is visszahuzta nemes szívét!

Írt a beszédet Weitzky Dénes erdész, ^{írta le gondolatait} most már ismert író, több könyve jelent meg. Csak a soproni technikumot engedték elvinni Iviki "számszóró" miatt. Ő is egy író-vadás vadmadagot ember. Ha a kolumbusz lesz elvárosoltja verseit, könyveit, amit nálunk dedikált ideje & Blumir műveiről febru. 28. óra.

Írt köröm visszaküldeni. Köszönöm előre is!

Braham:II/36.o.

A hatvani zsidók tragédiájának érdekes mozzanata Hatvany Alexandra bárónőnek, báró Hatvany Ferenc cukormágnás lányának az esete volt. Ferenczy egyik jelentése szerint a bárónőt Nagy Endre cső.szds. mint menyasszonyát rejtegette. Május 29-én Budapesten feleségül is vette. Ferenczy a bárónőt letartóztatta, a századost pedig bíróság elé állította.

Nagy István I.
alez.

1937.11.01.
/1911.évf./

VIII.cső.ker. Nyiregyházi oszt, pk-a

1937.11.01. 1891.09.30. 1912.11.01. 1911.
1910.

F.: özv. Ruhmann Kornélné /Szül.: Reguczky Ilona Irma,
/Nyiregyháza, 1943/

SzU.hdf.

Kazincbarcika

+ Budapest, 1967.10.18. Farkasréti temető

VORONYÁS

N.K.

B.L.1972.01-06. XXV.évf. 1-6.sz. 88.o.

Levélnir egy bajtárstól 1947-ben Zala m-ben egy nagyobb gyümölcsös kezelését vettem át. Mellette 4 hold kertészetet indítottam. Egyik nap egy szakállas, koldus kinézetű ember állított be hozzám: Nagy István ezds. ur volt! Ék hónapig éltünk együtt, a bajdosó es en. majd tovebb inault, mert félt, hogy igazoltatja az új rrendőrség, vagy a falusiak elárulják.

Nagy István II.
alez.

1942.03.30.
/1915.11.évf./

I.cső.ker. sgti.

1942.03.30. 1897.04.25. 1917.08.17. 1915.11-i
koldusként egy gyümölcsösbe gyújtott

Nagy István
alez

B.L.1968.01-08.XXI.évf.10.08.sz.43.o.
1967.10.12. Budapesten elhunyt
bajtársai lovas Nagy Istvánként ismerték, mert testületünkben
szolgált egy másik Nagy István alez. is
10 évig tartó szovjet fogságból 1956 szabadult

Nagy Jenő primor kövendi
ezds.

1943.05.01.
/1915.évf./

VI.cső.ker. Debreceni VI.ker.pk.h.

1943.05.01. 1897.06.28. 1916. 1915-i

Gy.: - Judith Piroska Magdolna

Szül: Nyárádszereda, 1897.06.28. UNIT.

+ Törökbálint, 1980.11.08.

A.: Lantzky Mária

F.: Dombránszky Erzsébet Edth /Marisvásárhely, 1936/

V.cső.ker.pk.

Táb.Bizt.pk-a

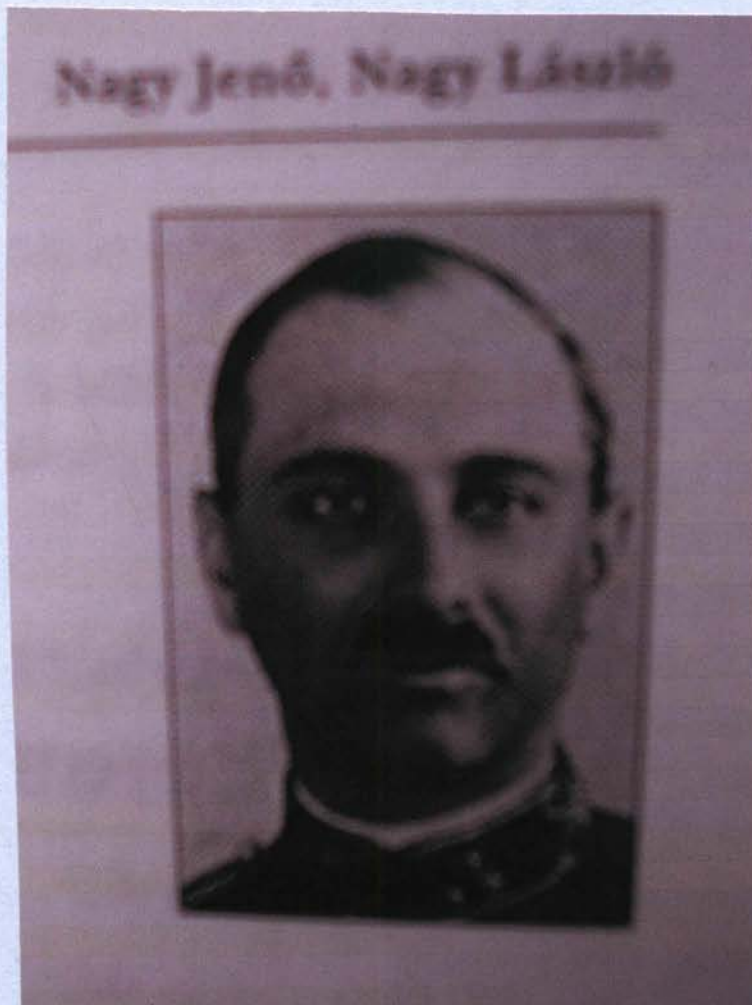
Közig vez.

UNIT.

1944. 10. 01. - 1944. 11. 01.

NAGYVÁRADJ: CSŐ. ISK PK-A 1944. 09. 01. - 1944. 11. 01.

V.CSŐ.KER. PK-A 1944. 11. 01. - 1944. 12. 05.

Nagy Gábor
cső.hdgy.

Kádár Gábor- Vági Zoltán: A Ranyvonat. 49.o.
Zircen maradt tárgyak 12.23-an estig vagonba kerültek, majd 25-én
délben elidulva 1945.01.1-én futottak be Brennbergbányára Nagy
Gábor cső.hdgy.paág-a alatt.

Nagy Károly VI.
hdgy.

1942.07.01.
/1942.07.évf./

IX.cső.ker. Cső.sz. Zilah okt.ti.
1942.07.01. 1919.06.18. 1942.12.05. 1942.07.

+ Derloch /Né.o./ 1968.
Zilah /Szaumár vm./ cső.sz.pkt.ti.

Nagy B. Sándor dr. vitéz II.
szds.

gyémántdiplomás mérnök tanár

Iv.cső.kerPécsi szárny pk.

1943.08.01. 1912.05.20. 1940.07.01. 1937.

Szül.: Verőce

A.: Molnár Teréz

F.: Cserfay Mici **CSERFAY MÁRIA**

az Ujpesti harcokban átállt az oroszokhoz, Berlinig harcolt
+ Székesfehérvár, 2002.03.15.

IGAZOLVA! SZOMBATHELY, HUSZÁR. U. 51. SZ. M.K. 1946. 192. SZ. 48. NA/15.

M. Kir. Cső. T. KÉPZŐ TANF. HUNGARÓ
1939-1940.

*Dr. vitéz Nagy B. Sándor
Kandaparkó tanár*

Az ünnepség halottja

A Széchenyi Viktor-díj átvételére érkezett szeretettel dr. Nagy Sándor, ám az ünnepség megkezdése előtti percekben rosszul lett és a helyszínen elhunyt. Az ünnepség résztvevői néma felállással fejezték ki részvétüket a tudós mezőgazdász halála miatt. Az agrárképzés fáradhatatlan egyéniségét olvasóink is ismerik, hiszen gyakran kérdeztük éghajlati kérdésekben.

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy
Dr. vitéz NAGY SÁNDOR
ny. gyémántdiplomás mérnök tanár
életének 90. évében, 2002. március 15-én örökre eltávozott közülünk.
Végakarata szerint a szombathelyi Jáki úti temetőben veszünk tőle búcsút.
A gyászoló család

Dr vitéz Nagy B. Sándor csendőrszázados halála.

Székesfehérváron éltek a többi bajtársaktól visszavonultan. Ez év márc. 15-én a Megyetanácson jutalmazásokat és kitüntetésekkel adtak át. Ő is hivatalos volt az ünnepségre. Állítólag "Szécsenyi díjat" kapott volna.

De még a díjkiosztás előtt a székely ülve rosszul lett és meghalt. Családjá az elbeszélés szerint szombathelyiszármazású volt és az ő hamvait is itt Szombathelyen helyezték el a Jáki uti központi temetőben. /2002. március 8-án. / A temetőbe nem tudtunk kimenni, de a temetés után tartott gyászmisén feleségemmel résztvettünk.

Utána beszéltünk Nagyné nemzeti asszonnyal, akit feleségem még diákkorában is ismert.

Felesége Cserfai Mici Cserfay Ödön csendérgazdászati alezredesnek volt a leánya. /Szombathely, 1940-es évek./

DR. KOVÁCS JENŐ LEVELE.

44

N y i l a t k o z a t .

Alulírott Dr.Nagy Sándor büntetőjogi felelősségem tudatában az alábbiakat állítom:

Náray Jenő ezredes urat 1942 óta ismerem és 1943.VII.30-ig vele egy helyőrségben egy parancsnokságnál teljesíttem szolgálato. Ez idő alatt sohasem szívatóialt a nyilas mozgalommal, sőt volt kerületiparancsnokával /:Hajnácskőy ezds.:/ - aki köztudomásuan jobboldali beállitottságu volt - politikai és szolgálatai nézeteltérései voltak.

1944.szeptemberében szabadságon voltam Pécsen t, amikor is Náray ezds.ur többek közt elmondta, hogy mindenáron nyugdíjba szeretne menni, mert az akkori rendszert nem hajlandó tovább szolgálni.

Budapest, 1945.szeptember 25.

Koröbner

Leigazolva B.M./Ne.15.sz.alatt

El őttünk mint tanuk előtt.

Gorbó Lajos

Wasshaly

TÖRTÉNETI HIVATAL

V - 80570

27

Székesfehérvár, 2002.április 18.

Kedves Juditkám és Jenő !

Nagyon örültem, hogy telefonáltam Juditkám! Húsvét előtt sokat gondoltam rátok és lapot megvettem, hogy írok Nektek, de aztán valahogyan nem jutottam hozzá. Így aztán azért örültem, hogy hallottam rólatok, és örülök, hogy Mindannyian jól vagytok!

vitéz Dr.Nagy Sándor a Mezőgazdasági Technikumban tanár volt és egy kedves ismerősünk szintén ott tanított, így aztán Tőlük tudom amit Ők meséltek.

Március 15-én gr.Széchenyi Viktor díj átvételére az ünnepségre megérkezés után rosszul lett Sándor, a Családja is ott volt, a díjat már átvenni nem tudta, mert meghalt. Isten nyugosztalja Sándort, Családjátak őszinte részvétellel gondol mindenki.

Mellékelten elküldöm az ujságban megjelent cikkeket. Azért is késtem kissé levélírással, mert nehezen találtam meg az ujságokat. Lehet, hogy Ti a temetésre is elmentetek, mert Szombathelyen volt.

Ha Fehérvárra jöttök mindig szívesen és szeretettel várlak! Jó egészséget kívánva sok szeretettel gondolok rátok, sok szívélyes üdvözléssel és csókkal:

Margit

"A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, halnod kell."

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy szeretett férjem,
édesapánk, nagyapánk

Dr. vitéz NAGY SÁNDOR
ny. gyémántdiplomás mérnök-tanár

életének 90. évében 2002. március 15-én örökre eltávozott közülünk.
Végakarata szerint, a szombathelyi Jáki úti
temetőben lévő családi sírban helyezzük végső nyugalomra
2002. április 8-án 11 órakor.

A gyászmise a temetés után 12.45 órakor a szombathelyi Ferencesek templomában lesz.

Gyászolják:

Felesége dr. Nagy Sándorné sz. Cserfay Mária

Szesztayné Nagy Zsuzsanna

Szesztay Zsolt

Zsuzsa

Gábor és Judit

Jánossyné dr. Nagy Zsófia

Jánossy Dániel

Gergely

Júlia

Borbála

dr. Nagy Bálint

Márton

Erzsébet

Táviratcím: dr. Nagy Sándorné, 8000 Székesfehérvár, Távirda u. 11.

Lajos

Nagy Zsombor nemes kézdivásárhelyi
fhggy.

1941.11.04.
/1939.02.évf./

Közlekedési és műszaki aloszt. Budapest
1941.11.01. 1917.09.09. 1942.06.18. 1939.02-i
Szül.: Déva

A.: Mihály Ida

Budapesti Harcok Műegyetemi Rohamzlj. pk-a Sipeki Balázs után
+ Hősi halált halt a kitörést követően 1945.02.14.

Remete-hegyi harcokban

Fogaskerekü-végáll

PÁTY. TEMETŐ

Bajtársi Levél.1968.09-12.XXI.évf.09-12.sz.
49-51.o.

Zrínyi Rádióprogram.

Az edmontoni /Alberta, Kanada/ "Zrínyi Rár
Rádióprogram", röviden és magyarul az
edmontoni bemondója: Noel Péter okt. mérnök
02 18. a következőket sugározta szét:

24 évvel ezelőtt, február 12-én Budapest
maroknyira apadt védőserege pcs-ot kapott
a városból való kitörésre, hogy a felmentő
csap-ok éleít Biatorbágnál elérje. A
kitörősereg soraiban volt a műegyetemi
és a többi egyetemi zlj-ak leharcolt beteg
dó harcikedvben töretlen fiatal legénysége
köztük jómagam is. A romokban heverő királyi
váról az első parancs szerinte Zárda
utcánál kellett volna kitörnünk, de vá-
ratlanul átrendeltek minket a Széna tér
Fájó szívvvel bucsuztunk a várostól. Mi
arohamparabucot vártuk, végigszaladt bennünk

lőfé kézdivásárhelyi Nagy Zsom-
bor százados 1917-1945. Meg-
halt 1945. február 14.

a másfélhónapos budai harcok minden emléke a váratlan karácsonyi
riasztás, az első tüzharc az Új Szent János kórháznál, a Baár
Magas leánygimnázium, a Vérhalom tér, a Remetehegy, a Guggerhegy
és a Hármashatárhegy vonulata, azok a helyek, honnan mindig ke-
vesebben térünk vissza, mint kimentünk. Hősi halott bajtársin-
kat szánkón cipeltük haza és éjjel folytak a temetések a volt
amerikaiak követség kertjében. Szamody Olaf fhggy. szd, pk-unk
súlyos sebesülten feküdt a Rókusban imaar szovjet kézen. Sipeki
Balázs szds. zlj. pk-unk súlyos égési sebekkel került kórházba
, ahol nemsokára meghalt. A Babinszky László fhggy., új szd. pk-unk,
Winter zls. szak. pk-unk és a zlj. szeretett új pk-ja Nagy Zsombor
cső. szda. együtt tárgyalták a kitörés részleteit, majd előkészít-
tett bennünket az utolsó nagy rohamra.
Nyugodtak voltunk, elszántak és gondolatban bucsuztunk szeretteink
tól.

Nagy Zsombor szds. hatalmas termetű fiatal ember volt, a csősegtől
először osztotta be hozzánk vitéz Hidy Iván vezeds. ur a védősereg
legfelsőbb pk-a. Nagy Zsombor szds. ur mintaképe volt az 1919-es
véres kommunából felnőtt magyarságnak a biztonság őre, bajban bar-
rátja, segítő bajtársa összes alárendeltjeinek. Ha ránéztünk máris
a biztonság érzése fogott el.

A remetehegyi harcok idején egy cső. szakaszt osztottak be arcvo-
nalunk megerősítésére. Az "Ora et Labora" villában voltunk, amikor

a szakasz megérkezett. Egy idősebb főtörő volt a pk-uk. Éppen a szokásos szivjet aknatüz terített bennünket, mi dekkoltunk, a csők azonban rá se hederítettek, mintha gyakorlótéren lettek volna, mozogtak idegek nélkül. Ujnfeladatot kaptunk kivetni az orosz Széplaki vendéglő közelében tegnap elfoglalt állásából. A pcs-ot egyetlen rohammal végrehajtottuk. A csendőrök közöttünk szétosztva vettek részt a támadásban, higgadtságuk átragadt mindnyájunkra, a fiatal harcosokra. A cső-ök állva harcolták végig a támadást, mint mondták, fekvé nem lehet látni az ellenséget! Súlyos veszteségeink voltak itt is. a cső-ök velünk maradtak és az állandó harcokban teljesen felmorzsolódtak! Igen Sajnálunk őket, 24 év távlatából i élénk ken él bennem magatartásuk, bajtársiasságuk.

Felharsogott a rohampcs-i Nagy Zsombor szds. urral az élen kis csapat megkezdte a kitörést! Sokan elesetek, mire a Fogaskerekű végállomáshoz értünk, alig voltunk egy szakasznyian, de tovább, előre! A jó hegy kilátóig egésznapos harcban küzdöttük előre megunkat. Itt egy védett domb alatt Nagy Zsombor szds. összegyűjtött bennünket, kiadta a következő parancsokat és rövid pihenő után megindult a kilátó aljában összevont szovjet harcokosvonal áttörése. Ekkor láttam utoljára zsj.pk-omat, magam sebesülten orosz fogságba estem. Február k4-én ünnepli a m.kir. CSőség a cső-napot, e napon vérfőjtotta az ellenség a kitörést, Nagy Zsombor szds. ur is hősi hősi halált halt, a megmaradt cső-ök életét kioltotta a szovjet golyó.

A szerző okleveles mérnök, az edmontoni (Alberta, Kanada) magyar közösség aktív tagja, a Honvédelmi érdekeket szolgáló Alberta-i polgári bizottság (D.C.A.C.C.) szervező tagja, tiszteletbeli csendőr, az ottani rádió útján a Csendőr napról többször megemlékezett.

B.L. 1977. ok. 30. xxx./1.

NAGY ZSOMBOR

Az egyetemi rohamzászlóalj kitörése.

Itt ülök otthonomban, kint esik a hó és a B.L.-et olvasom. Nem régen jöttem haza Clevelandból, a magyar világtalálkozóról, hol egy előadást tartottam kutatásomról, a ráknak nagy frekvenciás úton történő felderítéséről és kezelési lehetőségeiről. Ott találkoztam v. Ággy-Asbóth Zoltán cső. ezds., „Öreg Bajtárs”-sal és sok más régi kedves csendőr és katona barátaimmal. Amint üzenetét olvastam és elnéztem arcképét, megint együtt voltam Vele és csendes, nemes gondolkodásával.

Amint a szálló hóhelyeket néztem, gondolataim visszaszálltak 1944-be mikor mint az egyetemi rohamzászlóalj 2. századának katonája riadót kaptunk, hogy az orosz betört az Újszentjános kórházig, s egységünk harcban áll. Édesanyámtól elbúcsúzva a berobbantott Margit-híd felett épült pontonhídon át rohantam a rózsadombi Baar-Madass-ban lévő század harcálláspontunk felé. Útközben jelentkeztem a Ganz gyár mögötti zlj. harcállásponton, néhány Vecsey kézigránátot magamhoz vettem. A helyzet tisztázatlan volt, mert senkise tudta, hogy meddig tört be az orosz. Útközben egy mkp. hírvívő felvett és felvitt egészen közel a vonalhoz, hol bajtársaimat megtaláltam. Jelentkeztem Szamody Oláf hdgy. szdpk-omnál, kik már nagyon vártak, mert nem volt rádió összeköttetésük. Az R-3-at rögtön üzembehelyeztem és megindult a forgalmazás. Szerencsére az orosz támadása elakadt és a vonal megszilárdult. Megható volt, hogy a környék lakossága hogy hozta ki az ételt, meleg italt, teát a lyukakban és hevenyészett védőállásokban küzdő bs-ainknak.

A budai harcok során átkerültünk a Vérhalom térre, majd a Pálvölgyi Barlang és a Remete-hegy térségébe. Századunk itt harcolta végig a dicső budai harcokat, melyek során Sipeki Balázs szds. zlj. pk-unk is súlyosan megsebesült. Helyére Nagy Zsombor cső.szds. lépett, aki kitűnő katona ember volt, katonái rajongtak érte. Mikor az orosz már a Széll Kálmán téren volt, parancsra kiürítettük messze előretolt állásainkat, mert a Margit-körúti vonal védelmére lettünk rendelve. Megsebesült szd.pk-unk helyét Babinszky László hdgy. vette át, mikor is megfogyatkozva épületharcra lettünk beállítva. Az oroszoknak ugyanis sikerült behatolniuk a Posta palotával szemben lévő iskolába és néhány házba is. Századunk kapta a parancsot az épületek visszafoglalására. Hajnali sötétben fejlődünk föl támadásra és az épület egyik ablak nélküli falának a berobbantásával megleptük az oroszokat és a házat 10 perc alatt visszafog-

laltuk veszteség nélkül. Az iskola épület elfoglalására indított támadás azonban nem tudott tért nyerni, mikor a Várból parancs érkezett, mely a Zárda utcai Margit-körút védelmére rendelt bennünket. A zárda már orosz kézen volt. A támadást, noha hatalmas tüzerő állott rendelkezésünkre, nem tudtuk végrehajtani, mert a Duna áradt, a pincékben fel-tört a víz és a lakosságnak el kellett hagynia az óvóhelyeket.

Ekkor jött parancs a kitörésre. Egy járőrünk hiányával, mely fel-
lódott a földérintésben, átvezényeltek a Széna-térre. Talán egy szakasz-
nyi erő maradt meg zlj-unkból, mindenki le volt gyengülve, de a szellem
kitűnő volt. A Széna-téren borzalmas tüzérégi és akna-tüzet kaptunk és
további veszteségeink voltak. A Széna-téri kórház barátdoktorai jártak a
sebesültek között halált megvető bátorsággal és kötöztek, adták fel az
utolsó-kenetet. Sokan maguk is személyes kísérőivé váltak megdicső-
ült bs-ainknak. A kitörés elakadt.

Ekkor maradék rohamzlj-unk lendült támadásra. A Széna-tér jegén át-
korcsolyázva a házak mellett védelmet találtunk és a Törökbástya ven-
dégloben elhelyezett orosz aknászokat megközelítve megsemmisítettük.
A pillanatokig tartó zavarban más egységeknek is sikerült átjutni és a
kitörés az Újszentjános kórház felé tért nyert. Elfoglaltuk az Olasz fa-
sort, a kórháznál azonban beásott T-34-esek vártak gyalogsági erővel.
Nehéz fegyverünk nem volt. Újrarendezés után a Fogaskerekű mentén
indultunk el, melynek másik oldalán lévő parkban egy német Tigris pán-
célost találtunk, melynek gyalogságát kilőtték és egyedül maradt, de
menni tudott tovább. Elküldtük az Újszentjános kórház felé, hol megle-
petésszerű oldal támadással sikerült neki az ott beásott tankokat meg-
semmisíteni, úgy hogy kitörésünk haladhatott előre. Elértük a Sváb-
hegyet, a villákban megsemmisítettük az orosz főpság. autóit és ellátá-
sát és elláttuk magunkat fegyverekkel, lőszerrel és élelemmel. Ekkor
már hajnalodott. A kilátónak vettük az irányt és mély hóban törtünk
előre sok hozzánkcsatlakozott asszonnyal, gyerekekkel. Sok sebesült volt
közülük. Néhány kisebb támadástól eltekintve, melyeket könnyen vissza-
vertünk elértük a kilátót. A kilátó előtt megsebesültem. Egy mély hóval
borított völgyön haladtunk át, mikor orosz géppuskatüzet kaptunk. Egy
fiatal német katona elesett mellettem, s lehajoltam, hogy felsegítsem,
mikor a következő lövedék a ballábamon ment keresztül és a szegény né-
met fiú fejében kötött ki. Azonnal vége lett. A kilátót elérve pihenőt tar-
tottunk. Ekkor már kb. egy ezred erő gyűlt össze mindenféle egységekből.
Zlj-unkból talán két raj maradt meg. Nagy Zsombor ott volt, mindig
buzdított bennünket, a szellem kitűnő volt, de halálosan ki voltunk me-
rülve. A zsákmányolt ételektől megerősödve, az esti sötétséget kihasznál-
va, géppisztolyainkat megmarkolva a megfagyott hó tetején 30 km-es se-
bességgel korcsolyáztunk neki az orosz állásoknak. Jóformán nem is volt
idejük felocsudni a meglepetésből, már át is törtünk. Veszteségünk ke-
vés volt, de ekkor nehéz tüzérégi tűz zudult ránk, mely már súlyos vesz-
teséggel járt. A légnyomás mint egy pelyhet kapott föl és bevágott a mély
hóba. Teljesen eszméletnél voltam, de nem tudtam mozogni. Két bs-am

talált rám, beszéltek hozzám, de nem tudtam életjelt adni magamról. Azt hitték, hogy meghaltam. Talán egy óra telhetett el, mikor már a tüzéségi tüzet csak messziről hallottam . . . bajtársaim tért nyertek, talán már Budakeszi körül lehettek, mellettem súlyos sebesültek és haldoklók. Nagyon nehezen lábra álltam, egy fadarab segítségével próbáltam menni. Lábam nagyon fájt, kötözve még nem voltam, s csak a hidegnek köszönhettem, hogy a vérzés valahogy elállt. Próbáltam segíteni a sebesülteken, mikor orosz hernyótalpas csapatszallító tehergk-k jöttek. Egy mélyedésbe ugrottam, egy fa mögé, mely megvédett a géppisztoly sorozatoktól. Lőszerem már nem volt. Teljesen fegyvertelenül megpróbáltam átkerülni a magyar oldalra, melynek vonalát szabad szemmel is láttam. Nagy Zsombor és néhány bs-am már arra harcoltak, ahol Kövendy Károly csőszds. várta a kitörőket, zlj-unkat, kikből csak hírmondó maradt. Nagy Zsombor a magyar vonalak előtt néhány száz méterre halt hősi halált.

Sebesülten kerültem orosz fogságba, melynek leírása nem mondana újat. Többszörösen megszöktem magyar területen, míg végül is sikerült hazajutnom. Tehetetlenül, betegen néztem népem megkínzását, dicső honvédtisztjeink és csendőreink meghurcolását. Kijártam később a régi csatatérre és gondolatban százszor éltem át kitörésünk minden egyes pillanatát dicső bajtársaimmal. Úgy éreztem, hogy a Teremtő csak azért óvott meg a haláltól, mert feladatam van. Ez most itt Kanadában az, hogy próbáljak valamit tenni otthoni rabnépünk érdekében.

A hópolyhek csendesen szállanak odakint . . . A föld fehér. Az otthoni és a többi szétszórt jeltelen sírokban örök álmukat alvó dicső honvédeinkhez, csendőreinkhez egyre többen csatlakoznak idekint a szabad világban is. Számunk egyre fogy. A kemény harcokban elesettek sírjait fehér hótakaró fedi be. Fejfájukon ez a felírás: Híven, Becsülettel, Vitézül!

Az Újesztendő alkalmával mint öreg honvéd bajtársatok szeretettel üdvözöllek Benneteket és kedves Családjaitokat is. Tartsátok meg továbbra is azt a kitünő szellemet, mely immár 32 éve számkivetettségünkben is összetart. Csátát veszthettünk, de a harcot csak akkor fogjuk elveszíteni, ha feladjuk a reményt és jogunkat az ősi jussra, egy szabad erős Magyarországra! Az Uristen legyen velünk.

Emlékezés a budai harcokra

A MKCSBK központba sokszáz levél érkezik havonta szerte a világból. Mikor olvasom ezeket a beszámolókat, híradásokat, öröm tölt el, hogy örök a kapcsolatunk és az emigráció két keserű évtizede se tudta kiölni bajtársainkból a magyar ideálokat, a csendőr szellemet és a katonaszményt. Most, Budapest elestének 22-ik évfordulóján két olyan levél is érkezett, melyek könnyeket csaltak a szemembe az emlékezés távlatából. Az egyik levél írója Remete Péter okl. mérnök, a hajdani egyetemi rohamzászlóalj önkéntes harcosa, a másik levél írója a budai harcokban megsebesült vitéz Szendi József cső. őrmester. Az ő leveleiben irottakat összeadva a magam saját élményeivel, melyeket a német Wiking hadosztálynál szereztem Budapest visszafoglalására indított hadműveletek során, azt hiszem, a csendőr emigráció számára értékes dokumentumok maradnak.

Igy kezdi Remete mérnök: — „Most vasárnap olvastam a Bajtársi Levelet a MHBK vezető lakásán. Ott felfedeztem a hősi halottak közt Nagy Zsombor százados úr nevét. E hír nagyon megkapott, mert együtt törtünk ki Budáról. Sajnos, én a kitöréskor megsebesültem és sebesültem estem orosz fogságba. Hosszú katonamultam

nincs, 1944, őszén, mikor II. éves műegyetemista voltam, megalakítottuk az első világháború után felállított „műegyetemi rohamzászlóalj” mintájára a második m. kir. Műegyetemi Rohamzászlóaljat, amiről bizonyára hallottak is. Zlj-unk pk-a Sipeki Balázs szds volt, kinek hősi halála után Hindy vezds úr, Budapest védőseregének pk-a Nagy Zsombor csendőrszázados nevezte ki pk-ul. A budai harcokban bőven kivettük részünket, vonalunk a Vérhalom tértől, majd a Remetehegy—Hármashatárhegy vonalán volt...”

v. Szendi őrm ezeket írja: — „A harcok Budapestért szünet nélkül folytak minden részről. A védők hősiiesen és elkeseredetten védtek a még birtokukban lévő budai részt a dühösen támadó szovjet csapatokkal szemben. A támadóknak minden talpalatnyi területért, minden háztömbért súlyos árat kellett fizetni. Ugyanakkor a gyűrűbe zárt védők napról-napra súlyosabb lőszer, élelem és gyógyszer hiánnyal küzdöttek. A lőszer hiány először a nehéz fegyvereknél jelentkezett be, majd fokozatosan a könnyű fegyvereknél is lőszerhiány kezdett fellépni. A német rohamlővegek január hónapban már lőszer nélkül a kapualjakban tétlenül meresztették torkukat az utca felé. A védők már csak könnyű fegyverek-

kel harcoltak a harckocsikkal, tüzérrel jól felszerelt és légitámogatással segített támadók ellen. Az a kevés utánpótlás, amit a Dunántúlról ejtőernyővel próbáltak a védők részére bejuttatni, túl kevésnek bizonyult, melyek egy része a szovjet csapatok birtokába került...”

1944. december 31-én egy cső. szds és két cső. őrmester jelentkezett Pápán a híres német Wiking hadosztályparancsnokságon. A szds. jelentette, hogy felsőbb parancsra tábori csendőri minőségben a ho-höz csatlakozik és kérte szűkebb beosztását. A német vk. alezredek a magyar csendőröket a Tataóváros-Tarján-Gyermely irányába már támadó harckocsiszereket irányította. Aznap este re mindhárman már a komáromi csendőrszárny pk-ának vendégszeretét élvezték és másnap hajnalra tervezték továbbindulásukat. Beosztásukat az Isten akaratának minősítették, mert a szds gépkocsivezető őrm-e feleségét alig 1 héttel ezelőtt, Karácsony estéje napján hagyták Gyermelyen szüleinél. Míg ők tovább utaztak a Dunántúlra és Németországba, a szovjet csapatok áttörték a székesfehérvári frontot, északnak törve elérték a Dunát és a sokszáz helység közt elfoglalták Gyermelyt is. Most remény nyílt nekik a csendőrasszony kiszabadítására is... A szolgálati parancs épp a kívánt útra vetette őket...

Opel-Olimpia szolgálati kocsijuk csikorgó hidegben hagyta el Komáromot. Mindhármuknál géppisztoly, övük tele kézigránáttal. Szent szövetséget kötöttek, hogy az aszszonyt kiszabadítják és nyugatra hozzák.

Tata-Tóváros keleti oldalán már látták a háború pusztításait, a szétlőtt és megrongált házsorokat. Karácsony este egy szovjet harckocsivel befutott Tóvárosra, de magyar-német ellentámadással sikerült őket visszaverni. Tarján felé már a háború véres emlékeit élték újból: halott szovjet katonák temetetlenül, kiégett szovjet harckocsik, kilőtt szovjet ütegállások, friss német katonasírok...

Tarján előtt megélnékült a front és besoroltak a t á m a d ó Wikingek menetoszlopába. Kötelességhez szokott, háborújtárt szívüket kemény próbára tette a páncélos harcmódor és a heves útvonalharc. A német királytigrisek szinte okádták a tüzet, a szovjet T-34-esek viszonozták. Az országút két oldalán 50-100 m. szélességben letarolták az erdőket, minden fa derékbatört. Emellett a kölcsönös tüzérségi tűz robaja, a gyakori becsapódások, a fejük felett szünet nélkül küzdő német és szovjet vadászrepülőgépek harca, az utat géppuskázó szovjet alacsony támadó repülőgépek támadása minden percben újabb izgalmakat és megpróbáltatásokat jelentettek. A hangzavar a tetőfokára hágott, egymás hangját csak or-

B.L. 1967. jan-feb.-már.
XX. évf. 1-2-3 sz. 4-12.

dítva értették... De a támadás hadt és egyre nagyobb tért ért el. Tarján községben a cső szds érdeklődött a német küzdő harckocsiszázad pk-ától, hogy mikor érik el Gyermelyt? A német főhadnagy órájára tekintett, a térképre nézett, majd a világ legtermészetesebb hangján, biztosan felelte: — „Holnap déli 12 órakor”.

A három csendőr bizakodva, új erőre kapva nézett egymásra és kocsijukba ülve folytatták útjukat a Wiking hadosztály vágta háborús ösvényen...

... Talán még aznap este a pápai repülőtérrel magyar és német Junkers 52-es repülőgépek szálltak fel és repültek Budára, hogy a Vérmező felett ledobják a védők számára nélkülözhetetlen lőszer, fegyver, élelmiszer és egészségügyi utánpótlást. Csikorgó, holdfényes éjszaka volt, a gépek többször fordultak. Egy tábori csendőregység nagyobb mennyiségű géppisztolyt gyűjtött össze a védők számára. Erről tudomást szerzett Dr. Radó Endre szds ki éppen Pápán teljesített egy katonai nyomozószolgálatot. A géppisztolyokat szállító magyar gép személyzetéből hiányzott a géppuskás lövész. Radó szds azonnal jelentkezett és beült a gép hasa alatt elhelyezett lövészfülkébe, Budára repült, géppuskájával biztosította a repülőgép nyugodt útját, a holdfényes tiszta éjszakában látta a néma budai várat, a Dunába robbantott hi-

dakat, a szovjet légvédelmi ágyuk torkolattüzét és az ellenséges gránátok robbanását. A géppisztolyszállítmány fehér ernyője a Vérmezőn ért földet és a védők kezébe jutott. Mikor Radó szds kiszállt a gépből Pápán, röviden ennyit mondott: — „Ezzel az utammal áldoztam a budai védők és köztük csendőr bajtársaimnak!...”

Majd Remete mérnök folytatja visszaemlékezéseit: —

A mi szd-unk Babinszky fhdgy pk-sága alatt a Remetehegyen, a Pálvölgyi barlangnál volt bevetve. Ugyanekkor a szovjet erők egy ukrán, barikádharcokra különösen kiképzett alakulattal már elfoglalták a Széll Kálmán teret. Az „Ora et Labora” villában szállásoltak el bennünket pihenőbe. Másnap egy csendőr szakasz jött megerősítésünkre, sajnos, a nevekre már nem emlékszem. A legnagyobb tűzben úgy mozogtak, mintha a gyakorló téren lettek volna. Jellemző mondasuk volt, mikor mi fekvő lövők, hogy „Ugy nem látni jól!” Ők állva löttek. Mikor a guggerhegyi kilátót közösen elfoglaltuk, nagyon nagy veszteségeink voltak, de öröm volt a csendőrökkel lenni! Nyugodtak voltak és acélidegűek. Mi fiatal katonák, csodáltuk őket! Sajnos, egytől egyig elestek a későbbiek folyamán, mindig a legnehezebb feladatokat kapták...”

1945. január 13-án v. Szendi József és Monori Ferenc csendőr őrmé-
ek járőrszolgálatban megsebesül-

tek. (lásd a B.L. előző számában közölt vezércikket;) A vár többi védelmi vonalán csendőr és honvéd védők egészen február 12-ig tartották, az utolsó ellenállás beszüntetéséig és a kitörésig! A pesti oldalon az Erzsébet híd körüli hídfőállásban egy csendőr zlj védett kb. 500 főnyi erőben. A harcokat csak 8 csendőr élte túl, kiket a szovjet „felszabadítók” a helyszínen koncoltak fel. (Lásd a clevelandi E.É. hiradásait!) A Svábhegyen szintén egy nagyobb csendőr egység védett egy alez. parancsnoksága alatt. Ott esett el v. Ághy Zoltán hdgy. Vasváry honvéd alezredes csoportjában egy csendőr zászlóalj Pest védelmében páncélőköl alkalmazásával hősiessé viszszerverte a szovjet páncélos támadásokat. (v. Záray Emil vörge közleménye.) A budapesti harcokban a m.kir. Csendőrség 3.000 csendőrt, öt teljes zlj-t és 160 tisztet vesztett!

Újból átadom a szót Remete mérnöknek: —

„A Remetehegyről azután visszavonultak a várba pihenőre. A gellérthegyi törökfürdőben megfürdöttünk, aludtunk, majd másnap a Széll Kálmán téren vetették be az egyetemi rohamzlj-t. Az ellenségtől visszafoglaltunk egy háztömböt, amit a mi szd-unk hajtott végre, sajnos szakaszerőre csökkent állapotban. A támadás először elakadt, majd egy utász kirobbantotta a ház oldalát, mire mi egyet-

len hajrával birtokukba vettük. Sajnos, újabb súlyos veszteségek értek. Sok szovjet hullát találtunk a házban, közben tömérdek lomot és törmelék. Védelemre való berendezkedés közben érkezett zlj pk-unk: Nagy Zsombor cső szds. A földszinten egy forró hályhán nagy fazék káposztalevest találtunk, benne öklömnyi hússokkal, az oroszok főzték. A százados úr álmatlanságtól fáradt arcán megjelent a mosoly, amint ezt meglátta. Az ebédet közösen megettük, majd találtunk orosz visszahagyott italokat is, azokat megittuk. A háztömb szilárdan a kezünkben volt, mégis pár óra múlva visszavonultak. Megkaptuk a másnapi, február 12-re tervezett kitörési parancsot.

Indulás előtt a pince felől sikoltást hallottunk. Egy nő szaladt ki és segítségért kiabált. Az oroszok a pincében eltorlasztották magukat és a polgári lakoságot használták golyófogónak. A nőnek sikerült kimenekülni, de mielőtt hozzánk ért volna, a szovjet katonák agyonlőtték. Tehetetlenül álltunk, fegyvereinket nem használhattuk, mert magyarokat öltünk volna. Nagy szds úr valakit a várba küldött könnyeztető gázért. Mielőtt a gáz megérkezett volna, újabb parancs érkezett a várba való visszavonulásra, így fájó szívvel sorsukra kellett hagyjuk szerencsétlen honfitársainkat.”

Szendi őrm. így meséli el a sebesülése utáni történetet: —

„A segélyhely pincéjében nem volt világítás, azt sem tudtuk, nappal van e, vagy éjjel. Egyszer egy hatalmas robbanást hallottunk, majd utána vakolat, por, füst és törmelék borította ágyainkat. Kiabálás, futkosás hallatszott a másik helyiségből. Mindenki kirohant, csak mi ketten feküdtünk Monorival magas seblázunkkal. A nagy ijedelemben a többiek megfélekedtek rólunk.

Aztán elcsendesedett minden, csak a géppuskák kelepelése adta tudunkra, hogy a harc tovább folyik. Nyugat felől szakadatlan erős ágyúdörgést hallottunk. A mi becslésünk szerint sem lehetett messzebb, mint 20 km! Előző hírek szerint a német Wiking hadosztály sietett felmentésünkre! (A Wiking ho. addigra visszafoglalta Zsám-béket, páncélos élei pedig megközelítették Budajenőt és Budakeszit! A csendőrrasszony épen és egészségesen került elő a gyermelyi pincéből! Ura és bajtársai megmentették!)

Nem bírván sokáig az egyedülletet, megpróbáltam felkelni. Nagyon nehezen sikerült! A földön kuszva másztam ki a világosságig és szerencsémre szdpk-unkat láttam arra sietni. A szds úr azonnal intézkedett, embereket küldött, kik a hátukra vettek bennünket és átfutottak velünk a Belügyminisztérium óvópincéjében működő 12. ho. egészségügyi osztályához. Monori bajtársamat innen tovább vit-

ték a sziklakápolnában elhelyezett tábori kórházba, hol megoperálták és a fegyverletétel már lábadozóként ért. Én ott maradtam a BM pincéjében, hol két orvos hdgy kioperálta térdemből az aknaszilánkot. Sebem szerencsére nem megnyesedett el, így lábamat nem kellett levágni, mint az egyik orvos hdgy akarta, hogy megmentse az életemet.

Még tartottak a kemény harcok, mikor egy honvéd őrmester jött hozzám a 12. ho-tól és adataimat kérte. Mint mondta, a járőrben tanúsított bátor magatartásomért és Monori őrm életének megmentéséért, a 12. ho. pk-a javaslatára Hindy Iván vezds úr a Magyar Nagyezüst Vitézségi Éremmel tüntetett ki. Megígérte, hogy elhozzák a kitüntetést és az oklevelet is, de ez a kitörés és a fegyverletétel következtében elmaradt.

A vár feladása engem is már olyan állapotban talált, hogy mankóval járni tudtam. Monori őrm-t az oroszok átvitték a Gömbös Gyula úti tisztikórházba, mely akkor már sebesült fogolytábor volt. Gyógyulása után kivitték a Szovjetunióba, honnan 1949-ben tért haza. Én, mikor már annyira erősnek éreztem magam, hogy a szökést meg lehetett kísérelni, két óbudai lányismerősöm segítségével, kik polgári ruhát is hoztak, megszöktem és szerencsére elkerültem a szovjet hadifogságot.”

Remete mérnök fgy látta a budai kitörést: —

„Nyugtalan éjszakánk volt és elszántan vártuk a virradatot. A pcs szerint az egyetemi rohamzászlóaljnak kellett utat törni a kitörő sereg számára. Zlj-unk már csak 300 emberből állott. Az előttünk lévő házsorok mind égtek, a lán-gok szinte az égig hatoltak! A mi szd-unk a második lépcsőben támadott, az utat a másik szd-unk nyitotta meg Nagy Zsombor szds úrral az élén. Néhány német páncélos segített, de azok hamar elakadtak. A kitörés iránya a Széna tér, Olasz fasor felé történt, majd a túlélők a fogaskerekű mentén küzdötték magukat felfelé a Svábhegyre. Az öszevont szovjet aknatüz borzalmas pusztítás okozott! Térdmagasságig szétdarabolt magyar és német halottak közt vergődöttünk előre. Egésznapos harc és küzdelem után sikerült elérnünk a Jánoshegyi kilátó környékét. Ott láttam utoljára Nagy Zsombor százados urat az északi oldalon, amint a szd-ok roncsait szervezte az éjszakai áttörésre. Az ellenség oly közel volt, hogy láttuk a fegyverek torkolattüzét! Akkor már sebesült voltam, a tüdőszanatóriumnál kaptam egy sipcsontlövést. Szerencsénkre éjjel a hó megfagyott és kemény jégkéreg képződött a tetején. A szovjet T-34-es harckocsikat ásott be a hegy alján és oldalán, géppuskáikat mifelénk irányították.

Hajnalba megjött a támadási és áttörési parancs! Hólukainkból ki-másztunk, ráültünk a jégre, géppisztolyainkat jól megmarkolva az ellenség felé, lekorcsolyáztunk a meredek hegyoldalról az erdőbe az oroszokon keresztül. A szovjet harckocsik eszeveszettül géppuskáztak, de mi is lőttünk 30-40 km-es sebességgel szágulva a jégen! A szerencsénk ez volt, a jég és a sebesség, hogy aránylag kis veszteséggel tudtunk újból gyülekezni. Egy napig vánszorogtunk az erdőben gyakori lest tartva nyugat felé. Elöl Nagy szds úr ment, ki úgy ismerte az erdőt, mint a tenyerét. Mint hallottam, a pályi ref. lel-kész fia volt és falujuk közelében haladtunk el. Február 13-án este csendben gyülekeztünk, de újabb szovjet tűzérési és harckocsi támadást kaptunk! Az éjjeli harcokban, többszörös közelharc után, melyekben már, mint sebesült vettem részt, szovjet gránáttól légnyomást kaptam, mely eldobott és életemet a mély hó mentette meg. Mozdulni és beszélni képtelen állapotban hallottam, amint a fölémhajolt bajtársaim azt mondták: — „Na, ez is halott már!” —

Othagyta a hóban és a támadás haladt tovább. Órák múlva magamhoz tértem és feltápáskodtam. Egy csomó magyar-német sebesült és halott közt találtam magam. Igyekeztem segíteni az élő-kön, ahogy erőmből futotta. Her-nyótalpas szovjet csapat szállító

kocsik jöttek, behúzódtam előlük a sűrűbe. A szovjet katonák legéppuskázták a sebesülteket, vagy egyszerűen keresztülhajtottak rajtuk. Élő nem maradt! A köd leple alatt a torbágyi magyar-német vonalak felé igyekeztem. Közben felszedtem két sebesült német bajtársat. A Szent Anna kápolnánál behúzódtunk egy földkunyhóba. Sajnos, a friss hóban meglátszottak lábnyomaink, egy portyázó szovjet szakasz ránttalált és elfogott. Az egyik sebesült németet a helyszínen leszúrták, a másikat velem együtt behajtották Budakeszire. Útközben büszkén láttam rohamzlj-beli bajtársaim munkáját: témérdek szovjet halott, kilőtt hernyótalpas gyalogsági kocsik hevertek a hóban, mindenütt Budakeszi körül. A budakeszi szovjet parancsnokságon mindössze hárman voltunk foglyok. A németet kihallgatás után azonnal kivégezték, engem elvittek a NKVD-hoz, hol újból kihallgattak. Szerencsémre és csodálatomra, egy szovjet zászlós igen nagy elismeréssel nyilatkozott rohamzlj-unkról és megakadályozta kivégzésemet. Sebem nagyon kezdett romlani, orvosi segítyről szó sem lehetett ott, így a szovjet zászlós elegetett, hogy gyalog menjek be az Új Szent János kórházba kezelésre.

Útközben szomorúan láttam újból a frontot, azaz a harcok utáni helyzetet! Halomra gyilkolt német katonák, az ingük hátul kihúzott

állapotban, gerinclövással végezték ki őket egyenkint, hadd szenvedjenek! (A „Zörgetik az ajtót” c. könyv néhai szerzője: Vaszary János író leírta, hogy a sikertelen karácsonyesti kitörés után a budai erdőkben barangolva az erdők egyik tisztásán sok-sok magyar csendőrt látott hason feküdni. Mindegyiket tarkólövással végezték ki a szovjet „felszabadítók”!)

Pasaréten találkoztam először a „demokratikus magyar rendőrséggel”, a vörösszalagos vérebekekkel, akik elfogtak és be akartak kíséni. A közelben halottakat temető aszszonyok és öregek azonban megvédtek, sebesülésemre hivatkozva kiszabadítottak az AVO karmai-ból. Sikerült bejutnom az Új Szent János kórházba. Megható volt a személyzet segítsége, miután meghallották, hogy a kitörők közül vagyok. Nem volt sok sebesült, két kis kórteremre való, köztük egy haslövéses német főhadnagy. (Talán Oberleutnant Richard Haecker?)

A sok fizikai erőfeszítés és napokon át orvosi kezelés hiánya miatt a sebesült lábam annyira megdagadt, hogy az orvosok amputálni akarták. Hál' Istennek, egy fiatal orvos megkísérelte a lehetetlent és rendehozott, megúsztam jobb lábam levágását. Másnap egy „magyar rendőr” vezetésével szovjet katonák jöttek a kórházba és németek után kutattak. A német tisztnek megmondtuk, hogy ma-

radjon csendben és közénk vettük. A democsokratikus rendőr azonban gyanút fogott és jól megrázta az ágyat. Az operáció előtt álló német kínjában felordított: — Mutter! Nem volt többé segítség, a szovjet katonák kiráncigálták ágyából, minden tiltakozásunk ellenére kivitték az épületből és agyonlőtték.

Mielőtt a kórházat fogolyszállításra beszervezték volna, az ápolónők segítségével megszöktem. Az újpesti szükséghidnál azonban újból elfogtak és beraktak egy Gödöllőre irányított fogoly szállítmányba. Budaörsön keresztül Budafokra vittek, ahol egy orosz szükséghid volt. Az éjszaka folyamán sikerült újból megszöknöm, hála az Isten és rohamista mivoltomnak.

Végre hazajutottam szüleim lakására. Otthon sokáig visszavonultan éltem és megvártam, míg sebéim tökéletesen begyógyultak. Utána visszamentem az egyetemre, ahol bizony csak néhányadmagunkkal lézengtünk. Erőnköz mértén igyekeztünk védeni professzorainkat és az egyetem be rendezéseit az erőszakos „magyar rendőrök” zaklatásától és a szovjet katonák fosztogatásától.

Diplomám elnyerése után is 1956-ig keserűen és tehetetlenül szemléltük, hová sülyedt szerencsétlen hazánk.

1956-ban többen, hajdani rohamisták megszervezték a harmadik egyetemi rohamzászlóaljzat. Részt-

vettünk a harcokban, majd sorsunk minket is nyugatra vetett...”

v. Szendi örm így fejezi be levelét: — „Keserű és mégis felemelő érzésekkel gondolok vissza, hogy a sors kegyelméből én is résztvevője és harcosa voltam annak a legendás védőseregnek, amely 52 napig dacolt két jól felszerelt szovjet hadsereggel és vagy tízszeres túlerővel. Nem rajtunk múlt, hogy Budapest elesett! De eskünkhöz hűek maradtunk!”

A Wiking ho élei 1945. január végén Budakeszi és Budajenő előtt megtorpantak. A mozgó front átalakult állófronttá, mely kissé nyugalmasabb napokat is hozott. Okát nem tudtuk, egyesek szerint a ho többi ezrede megerősítve több magyar és német alakulattal, Székesfehérváron át előretörtek a Dunáig és Budát együttes támadással akarták volna visszafoglalni.

A Wikingekhez beosztott magyar tábori csendőrök február 12-én új parancsot kaptak: felvenni az érintkezést és fogadni a Budáról kitörő védőket!

A budai frontszakaszon a németek vonalában az egyik éjszaka 11 vánszorgó magyar jelentkezett, mind Budáról jöttek és a kitörés résztvevői voltak. Velük jött egy asszony is, a rangidős tiszt, egy utász örgy felesége. A cső szds azonnal védett helyen kérdezte ki őket. Válaszuk lesújtó és megdöbentő volt!

Budapest 3.000 csendőr védői

közül csak egy érkezett ki: Komár Andor hdgy, az egyetemi rohamzászlóaljból szintén csak egy: Incze Árpád tizedes! A többi szerencsés túlélő gyalogos, tüzér és repülő volt.

Incze tizedes alig hallhatóan, remegve jelentette, hogy a budajenői erdőből kilépve a nyílt terepen futva nekiindultak a magyar-német front irányának február 14-én hajnalban. A hóba köröskörül beásott szovjet harckocsik azonnal géppuskatűzet zúdítottak rájuk. Nagy Zsombor százados futás közben összeesett. Alárendeltjei odafutottak hozzá, de segíteni nem tudtak. Nagy Zsombor szds mellett egy sorozat érte, vére folyt a fehér hóra, szájából véres hab tört elő... Csak annyit mondott fiainak: — „Menjetek fiúk, velem ne törődjete!”

Nagy Zsombor m. kir. csendőr százados, az egyetemi rohamzászlóalj utolsó parancsnoka, a budai várból való kitörés végrehajtója, a Magyar Érdemrend Tisztikeresztje hadidiszítménnyel, a Magyar Érdemrend hadiszalagos és kardos Lovagkeresztje, a Német Vaskereszt tulajdonosa a csendőrnapi hajnalán hősi halált halt néhány km-re a magyar vonal előtt!...

A hősi halott százados holttestét 1945. őszén Nyugatról hazatért lelkész édesapja exhumáltatta. A budaörsi öregek és asszonyok, kik annak idején a halottakat eltemették, emlékeztek a közel két méte-

lőfő kézdívásárhelyi Nagy Zsombor százados 1917-1945. Meghalt 1945. február 14.

res csendőrtiszt óriásra. A holttest még szinte ép volt félméteres homok sírjában. Az édesapa felismerte fiát. A holttest egyszerű parasztszekéren dőcögött a budakeszi temetőig, a lelkész édesapa zsoltárokat énekelve gyalog kísérte halott fiát. A hivatalos temetésen elmondott beszédéért a helyi kommunisták internálták a lelkész édesapát, ki az ott elszenvedett kínzások következtében szabadulása után nemsokára meghalt.

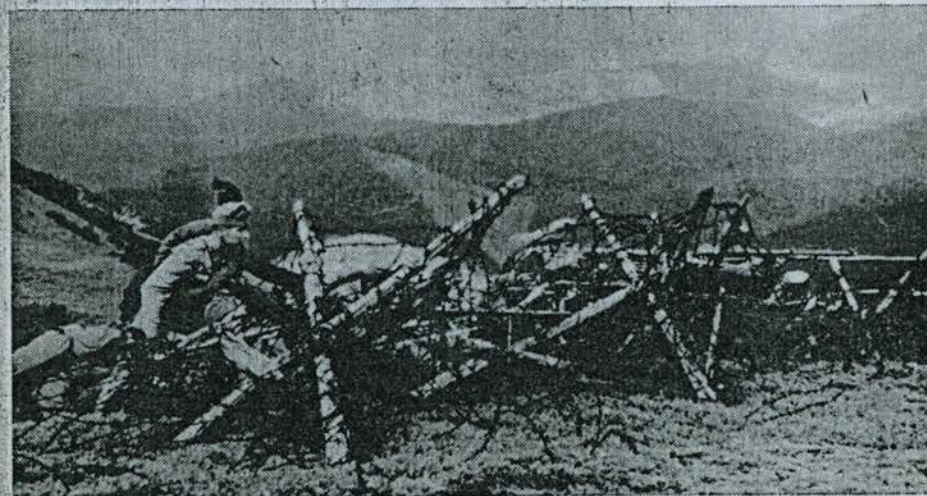
Ma egymás mellett fekszenek a budakeszi temetőben és együtt álmodják a magyar feltámadást!

Toronto, 1967. február 14.

Kövendy Károly

A m. kir. Csendőr-Törzstiszti tanfolyam 1939-ben Biatorbágyon.

Az ungvári tanzászlóalj tisztvezette járőre a Kárpátok gerincén, a lengyel-magyar határon a teljesen ép első világháborús állásokból figyeli a lengyel oldalon folyó partizán-tevékenységet 1943. augusztusában, melynek során a partizánok megrohanták a német tábori csendőrség laktanyáját és 40 német csendőrt meggyilkoltak. A magyar óvintézkedések megakadályozták, hogy a gyilkos szovjet partizánok Magyarország területére átszivároghassanak. (Kövendy fhdgy felvétele.)

Isten akaratában megnyugodva szomorú
szívvel tudatjuk, hogy édesanyánk

Ivánka Irén

operaénekes

(Ivánka Lászlóné szül.: Nagy Irén)

2001. március 13-án 86 éves korában
hosszú szenvedés után elhunyt.

Drága halottunk hamvasztás utáni
bucsúztatása a református egyház
szertartása szerint 2001. április 5-én
délután 3 órakor lesz a **pátyi református**
temető ravatalozójában.

Gyászolják: Leányai: Zsuzsi, Anikó;
unokái: Noémi, Orsi, Tündi;
dédunokái: Bence, Enikő valamint
rokonai és mindazok, akik
ismerték és szerették.

Táviratcím: Vajdáné Ivánka Zsuzsa
1134 Budapest, Róbert K. krt. 51/B fsz. 10.

NAGY ZSOMBOR TESTVÉRF
cső. kiadás